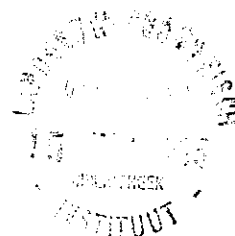

OOSTSTELLINGWERF

Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied
in het zuiden van de Friese Wouden

Verslagen
No.110

Januari 1965

65/29c

INHOUD

	Blz.
LIJST VAN BIJLAGEN	4
WOORD VOORAF	7
INLEIDING	9
HOOFDSTUK I DE SOCIALE EN ECONOMISCHE STRUCTUUR	10
1. Enkele aspecten van de historische ontwikkeling	11
2. De bevolking	12
3. Beroepsbevolking en industriële werkgelegenheid	13
4. Forensisme	16
5. De agrarische beroepsbevolking	17
HOOFDSTUK II DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR	18
§ 1. De grondgebruikers in het ruilverkavelings- gebied en hun bedrijven	18
§ 2. De bedrijfsgroottestructuur	20
§ 3. Wijzigingen in het aantal geregistreerden, overdracht van bedrijven en grondverkeer	21
§ 4. De verkaveling	24
§ 5. Nutsvoorzieningen	25
§ 6. Toestand en inrichting van woningen en bedrijfsgebouwen	25
§ 7. Eigendom en pacht	27
§ 8. De grond buiten het blok	29
HOOFDSTUK III DE LANDBOUWBEDRIJVEN	30
§ 1. Grondgebruik, bedrijfstypen en veestapel	30
§ 2. Bedrijfsuitkomsten van L.E.I.-bedrijven	33
§ 3. Mechanisatie en werk door derden	34
§ 4. De arbeidskrachten op de bedrijven	34
HOOFDSTUK IV AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN	37
§ 1. De bedrijfshoofden	37
§ 2. De zoons van de bedrijfshoofden	38
§ 3. De dochters en schoonzonen van de bedrijfshoofden	40
§ 4. Bedrijfsopvolging	40

LIJST VAN BIJLAGEN

	Blz.
1. De bevolking sinds 1910	43
2. De loop van de bevolking	44
3. Enige gegevens per wijk	45
4. De woonforenzen	46
5. De woonforenzen: vervoermiddelen	47
6. De werkforenzen	48
7. Geregistreerde telplichtigen, 1959	49
8. Geregistreerde telplichtigen, 1964	50
9. Geregistreerden naar beroepsgroep	51
10. Het nevenberoep van de B- en het hoofdberoep van de C-geregistreerden (1959 en 1964)	52
11. De geregistreerden in groep D (1959 en 1964)	53
12. De afwijkende bedrijven (1959 en 1964)	54
13. De bedrijven van ≥ 1 ha en de cultuurgrond (1910-1959)	55
14. Overdrachten in de periode 1959-1964	56
15. Wijzigingen van aantal geregistreerden (1959-1964)	57
16. Verdwenen geregistreerden (1959-1964)	58
17. Nieuw-geregistreerden (1959-1964)	59
18. Omvang van het grondverkeer in de periode 1963-1964 (in ha)	60
19. De verkaveling	61
20. De verkaveling (1959 en 1964)	62
21. Nutsvoorzieningen	63
22. De woningen	64
23. Bedrijfsgebouwen	65
24. Veestalling op landbouwbedrijven	66
25. Eigendom en pacht, 1959	67
26. Eigendom en pacht, 1964	68
27. De gepachte grond	69
28. Kavels in eigendom en pacht	70
29. De grond buiten het blok	71
30. Ontwikkeling van het grondgebruik	72
31. Het grondgebruik in 1959	73
32. Het grondgebruik in 1964	74
33. Bouwlandgebruik	75
34. Grasland	76
35. Rundveehouderij	77
36. Overige veehouderij	78
37. De melkkoeien in 1959	79
38. De melkkoeien in 1964	80
39. Melkproduktie	81
40. Bedrijfsuitkomsten	82
41. Melkmachines	83
42. Trekkkracht op de bedrijven	84
43. Werkzaamheden door derden	85
44. Arbeidskrachten	86
45. Arbeidskrachten in 1959	87
46. Arbeidskrachten in 1964	88
47. Arbeidsdichtheid	89

Blz.

48. De leeftijd van de bedrijfshoofden in 1959	90
49. De leeftijd van de bedrijfshoofden in 1964	91
50. Agrarisch onderwijs	92
51. Lidmaatschappen	93
52. Raming van het aantal personen dat in beginsel in aanmerking zou kunnen komen voor beëindiging van het land- en tuinbouw- bedrijf via het O.- en S.-fonds	94
53. Beroepen van de zoons van 15 jaar en ouder (landbouwers)	95
54. Beroepen van de zoons van 15 jaar en ouder (overige geënuquê- teerden)	96
55. Woonplaats van uitwonende zoons van landbouwers	97
56. Ongehuwde dochters	98
57. Beroepen van de schoonzoons	99
58. Bedrijfsopvolgers	100

WOORD VOORAF

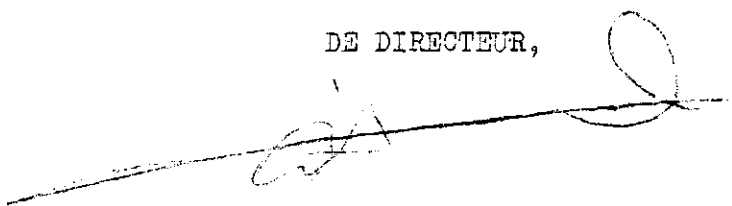
De Cultuurtechnische Dienst verzocht in januari 1964 het Landbouw-Economisch Instituut een sociaal-economische schets te maken van de ruilverkaveling-in-voorbereiding "Ooststellingwerf". Deze schets is een uitwerking van en een toelichting op de bestaande statistische documentatie over het betrokken gebied, waaronder tevens zijn begrepen de gegevens, die aan een door de Cultuurtechnische Dienst in samenwerking met het Rijkslandbouwconsulentschap en het L.E.I. uitgevoerde bedrijfsregistratie zijn ontleend.

Van de in deze schets verzamelde gegevens maakt de Cultuurtechnische Dienst gebruik bij de voorbereidingswerkzaamheden voor de ruilverkaveling en de samenstelling van het rapport ex art. 34 van de Ruilverkavelingswet.

Het blok omvat het grootste, zuidelijke deel van de gelijknamige gemeente en is $\pm$ 8200 ha groot.

Dit verslag is opgemaakt door de afdeling Streekonderzoek.

DE DIRECTEUR,

's-Gravenhage, januari 1965

(Prof. dr. A. Kraal)

INLEIDING

De sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied "Ooststellingwerf" is geschreven aan de hand van bestaand statistisch materiaal en met behulp van gegevens, welke tijdens de zitdagen voor de mei-inventarisatie 1964 door middel van een enquête zijn verzameld. De volks- en beroepstellingen van het Centraal Bureau voor de Statistiek hebben de gegevens geleverd voor een algemeen overzicht van de sociaal-economische omstandigheden in de gemeente Ooststellingwerf. De gegevens over de bedrijven zijn ontleend aan de landbouwtellingen van het C.B.S. in de jaren 1959 en 1964. Bovendien is nog gebruik gemaakt van door het E.T.I.F. beschikbaar gestelde gegevens, welke gedeeltelijk zijn gebaseerd op de Algemene Industrie Statistiek van het C.B.S. Tenslotte is voor een beschrijving van de historische ontwikkeling teruggegrepen op een E.T.I.F.-rapport over de gemeente Ooststellingwerf 1).

Het ruilverkavelingsgebied "Ooststellingwerf" ligt in de gelijknamige gemeente en beslaat daar het zuidoostelijke deel van. Het gebied maakt deel uit van het landbouwgebied "De Wouden". De begrenzing van het blok is op bijgaande kaart 2) ingetekend met een dikke lijn. Binnen het blok zijn enkele dunnere lijnen getrokken. Door middel van deze lijnen is een viertal deelgebieden onderscheiden, welke genoemd zijn naar de daarin liggende dorpen. Het zijn de gebieden Appelscha in het zuidoosten, Fochteloo in het oosten, Makkinga in het westen en Oosterwolde in het noorden.

---

1) "Welvaartsproblemen van de gemeente Ooststellingwerf",
E.T.I.F.-rapport 189, 1950.

2) Opgenomen met toestemming van de Topografische Dienst.
Reproductie van het kaartfragment is verboden.

HOOFDSTUK I

DE SOCIALE EN ECONOMISCHE STRUCTUUR

De laatste jaren wordt er in woord en geschrift bijzonder veel aandacht besteed aan de snelle ontwikkeling welke de landbouw doormaakt. De landbouw bevindt zich in een "stroomversnelling", zo wordt er gezegd.

Nu is het niet zo, dat voordien de landbouw zich alleen maar traag ontwikkelde of misschien geheel stilstond. Zo is er een periode geweest, waarin de landbouw in hoofdzaak zelfverzorgend was, terwijl deze later werd betrokken in het-aanvankelijk plaatselijke en regionale en daarna internationale - ruilverkeer. De produktie ging zich hoe langer hoe meer richten op de markt.

De verwerking van melk in fabrieken in het laatste kwart van de vorige eeuw begonnen, heeft een hele omwenteling teweeggebracht. De algemene toepassing van kunstmest in het begin van deze eeuw maakte een sterke uitbreiding van het aantal landbouwbedrijven met als gevolg een toeneming van de agrarische beroepsbevolking mogelijk. Maakte deze vinding het destijds mogelijk dat de boer een geringere oppervlakte grond behoefde te bewerken om een bestaan te verdienen, de vindingen van de laatste tijd hebben tot gevolg dat hij een steeds groter wordende oppervlakte aankan en bovendien nodig heeft. Het is eenvoudiger om een bestaande oppervlakte grond in stukjes te verdelen en aan de geïnteresseerden uit te geven dan om naderhand te proberen uit dergelijke stukjes weer een groter geheel samen te stellen. Het eerste gaat vanzelf, het tweede vereist een diepgaande ingreep. Zo'n ingreep is de ruilverkaveling. Het is hier de plaats niet om te betogen waarom de ruilverkaveling niet alleen een technische ingreep is in het patroon van agrarische bodem-exploitatie, waarbij alleen de boeren zijn betrokken. Het is genoeg te constateren, dat een ruilverkaveling van grote economische en sociale betekenis is voor deze bevolkingsgroep, maar bovendien voor de gehele bevolking van het gebied. Vandaar, dat deze sociaal-economische schets begint met een hoofdstuk over de sociale en economische structuur van het gehele gebied.

Achtereenvolgens komen verschillende onderwerpen welke hun invloed uitoefenen op deze structuur of daardoor worden beïnvloed in dit hoofdstuk aan de orde.

Zo zal in de eerste paragraaf een summier beeld geschetst worden van de historische ontwikkeling van het gebied waarin de ruilverkaveling is gelegen. De tweede paragraaf handelt over het verloop van de bevolking en het inwonertal van de gemeente Ooststellingwerf. In de derde paragraaf zal iets worden gezegd over de beroepsbevolking en de ontwikkeling van de industriële werkgelegenheid. Het forensisme, nauw verweven met het patroon van werkgelegenheid, is het onderwerp van de vierde paragraaf, terwijl in de vijfde en laatste paragraaf nog enige aandacht aan de agrarische beroepsbevolking wordt gewijd.

§ 1. Enkele aspecten van de historische ontwikkeling

De historische ontwikkeling van de bestaansbronnen in de gemeente Ooststellingwerf is sterk met de bodem verbonden. De bodem bestaat voor het grootste deel uit zandgrond op van noordoost naar zuidwest verlopende ruggen. In de daartussen liggende beekdalen stromen de (gekanaliseerde) Linde en Tjonger. In de lagere delen is vroeger moerasveen ontstaan, zodat vooral in het westen van de gemeente de bodem met veen is bedekt. In het gebied langs de Drentse grens heeft zich een uitgestrekt hoogveengebied gevormd. Voor het merendeel is dit veen vergraven en ontgonnen.

Voor 1800 was Ooststellingwerf een zuiver agrarisch gebied en slechts zeer dun bevolkt. In de 18e eeuw zal het aantal inwoners ongeveer 2000 zijn geweest. Vooral in het begin van de 19e eeuw heeft zich in dit gebied de veenderij, komend uit de aanliggende gebieden, aanzienlijk uitgebreid. Deze veenderij verschaft veel werk aan voor een deel uit andere streken afkomstige arbeiders. Zo ontstonden er naast de zandgebieden met een autochtene bevolking veenkoloniale streekdorpen met van elders afkomstige inwoners. Bovendien vestigden zich vreemdelingen in de oude landbouwdorpen langs de Opsterlandse Compagnonsvaart zoals Donkerbroek en Oosterwolde. Het turfvervoer per schip ging door de genoemde vaart, zodat het voor de hand lag dat daar weer bedrijvigheid werd aangetrokken.

De vervenigingen liepen na 1870, 1880 ten einde. Een deel van de arbeiders trok verder naar Drenthe, terwijl een ander deel zich als landbouwer vestigde op de ontgonnen gronden. Een gedeelte van de veenkoloniale bevolking dat daar niet goed in slaagde, vestigde zich op de schrale heidegrond en probeerde aan de kost te komen met tijdelijk werk in de landbouw of door ontginningwerk, straathandel etc.

Ooststellingwerf keerde dus omstreeks 1880 terug tot - weer als voor de vervenigingen - zuiver agrarisch gebied. Doordat de landbouw na 1880 snel werd opgenomen in het internationale ruilverkeer, ontstond er een groeiend verzorgend apparaat. Handel en verkeer namen toe. Vooral de rundveehouderij en daarmee de zuivelproductie werden voor Ooststellingwerf van grote betekenis.

Er was echter door het beëindigen van de verveningen reeds een bevolkingsoverschot. Met behulp van de kunstmest werd het mogelijk grote stukken voorheen woeste gronden te ontginnen, voornamelijk ter hand genomen door de eigenaars (grootgrondbezitters, kleine boeren). Dat gaf weer een aantal handen werk. Omstreeks 1920 wonnen nieuwere denkbeelden op het gebied van werkloosheidsbestrijding veld; de ontginningen werden rationeler aangepakt door de oprichting van de N.V. Ontginningmaatschappij "De Drie Provinciën". Niet alle grond werd meer tot grasland ontgonnen, maar bovendien ontstond er bouwland en bos. De depressieperiode welke in 1930 aanbrak, heeft in Ooststellingwerf een belangrijke werkloosheid veroorzaakt. In 1936 was ruim 15% van de mannelijke beroepsbevolking werkloos.

Na de Tweede Wereldoorlog behoorde het zandgebied van de provincie Friesland tot die gebieden in ons land waarvan moest worden vastgesteld dat ze economisch achter dreigden te geraken. Met behulp van overheidsmaatregelen werd getracht in deze "ontwikkelingsgebieden" een gezonder economische structuur te bevorderen. Het eerst kwamen voor de overheidsmaatregelen in aanmerking de gebieden met structurele werkloosheid. In 1951 werd begonnen de industriële werkgelegenheid in de gemeente Ooststellingwerf te stimuleren in de kernen Appelscha en Oosterwolde. In 1959, 1960 werd Appelscha weer van de lijst afgevoerd en wanneer het in de industrialisatienota 1964 uitgestippelde beleid een feit wordt, zal na enige jaren ook Oosterwolde niet meer tot de kernen behoren.

In § 3 zal wel blijken hoe tot dusverre de industriële werkgelegenheid in de gemeente Ooststellingwerf zich heeft ontwikkeld. Het aantal industriële arbeidsplaatsen in bedrijven met ten minste 10 werknemers is in de periode van september 1953 tot en met september 1963 met 60% toegenomen. In 1960 was echter nog 41% van de mannelijke beroepsbevolking werkzaam in de landbouw, zodat het sterk agrarische karakter van de gemeente nog niet verloren is gegaan.

§ 2. De bevolking (bijlagen 1 t/m 3)

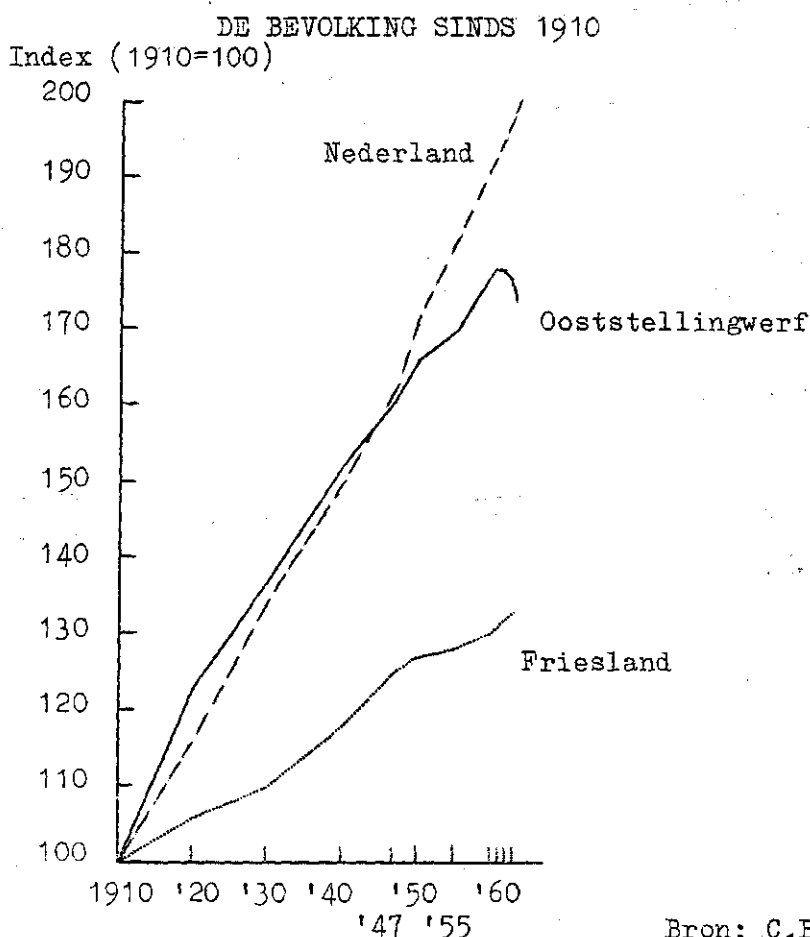
De loop van de bevolking toont een nauwe samenhang met de in de vorige paragraaf geschetste ontwikkeling van de bestaansbronnen. Gedurende de periode 1800-1870 groeide de bevolking van 2500 tot 9000 zielen (regelmatige uitbreiding van de veenderij). Tussen 1870 en 1900 bleef het inwonertal vrijwel op hetzelfde peil: schommelend tussen 9000 en 9500 (snelle inkrimping van de veenderij). Na 1900 heeft er een regelmatige en flinke bevolkingsgroei plaatsgehad (ontwikkeling en uitbreiding van de landbouw als bestaansbron; zuivelindustrie, ontginningen). De laatste decennia heeft de uitbreiding van de industriële werkgelegenheid tot de bevolkingsgroei bijgedragen.

In grafiek 1 wordt de loop van de bevolking vanaf 1900 in de gemeente Ooststellingwerf vergeleken met Friesland en Nederland. Nadat gedurende de eerste 10 jaren de groei van de bevolking in Ooststellingwerf zelfs sneller verliep dan in Nederland als geheel, is er sedert ongeveer 1920 een gestaag achterblijven bij de landelijke groei waarneembaar. Een vergelijking met de loop van de bevolking in de provincie laat een merkbaar verschil in ontwikkeling zien. Tegenover Ooststellingwerf met een flinke groei staan blijkbaar andere Friese gemeenten waar de bevolking is teruggelopen. Over het algemeen liggen de laatste meer in het Weidegebied en de Kleibouwstreek. Uit het feit dat in 1960 nog zo'n groot gedeelte van de mannelijke beroepsbevolking in de landbouw werkzaam was blijkt wel hoezeer de ontwikkeling van de landbouw (o.a. door ontginningen) tot deze groei heeft bijgedragen.

Na 1960 lijkt er een soort van kentering plaats te hebben gehad in de ontwikkeling van het inwonertal. De opkomende industrie vermocht blijkbaar niet de belangrijke vermindering van de agrarische beroepsbevolking tegen te houden. Op 1 januari 1963 telde de gemeente Ooststellingwerf 18.483 inwoners.

Uit bijlage 2 komt duidelijk naar voren welke oorzaak er aan de daling van het inwonertal na omstreeks 1960 ten grondslag ligt. Enerzijds is sedert de eerste jaren na de Tweede Wereldoorlog het geboortenoverschot (aantal levend geboren minus aantal gestorvenen) regelmatig afgenomen. Anderzijds heeft het vestigingsoverschot (aantal gevestigde personen minus aantal vertrokken personen) zich vooral in de laatste twee jaren bijzonder sterk in negatieve zin ontwikkeld. Beter is het dus te spreken van een groot vertrekoverschot. Voor omstreeks 1960 kon het geboortenoverschot het vertrekoverschot ruimschoots compenseren - vandaar de groei van het inwonertal -, omstreeks dat jaar is de balans omgeslagen. Waarschijnlijk komt het toenemende vertrekoverschot hoofdzakelijk voor rekening van de landbouw. Nadat in de jaren na de Tweede Wereldoorlog eerst een daling van het aantal landarbeiders inzette, is deze gevolgd door een daling van het aantal meewerkende boerenzoons. De laatste jaren echter neemt bovendien het aantal bedrijven sterker af, dus ook het aantal bedrijfshoofden in de landbouw.

Grafiek 1

Doordat het aantal landarbeiders in de gemeenten op de zandgronden ten gevolge van het grote aantal kleine bedrijven beperkt is gebleven is de daling van dit aantal numeriek van geringere betekenis geweest dan in vele andere gebieden in Friesland. De vermindering van het aantal bedrijfshoofden brengt daardoor naar verhouding grotere verschuivingen teweeg. Het is niet te verwachten, dat de daling van de agrarische werkgelegenheid spoedig ten einde is. Wanneer er niet een uitbreiding van betekenis in de industriële sector tegenover staat is een verdere afnemng van het inwonertal te verwachten, tenzij het forensisme grote vormen aanneemt.

In bijlage 3 zijn nog enkele gegevens per wijk binnen het ruilverkavelingsblok opgenomen. Er komt duidelijk uit naar voren, dat de niet-agrarische werkgelegenheid zich in Oosterwolde concentreert.

§ 3. Beroepsbevolking en industriële werkgelegenheid

Uit tabel 1 blijkt, dat in de gemeente Ooststellingwerf de mannelijke beroepsbevolking in de periode 1947 tot 1960 met ruim 200 personen of $3\frac{1}{4}\%$ afgenomen is. De agrarische mannelijke beroepsbevolking is in dezelfde tijd met precies een derde verminderd. In verschillende andere bedrijfstakken moet dus wel een toeneming hebben plaatsgehad. Dit is vooral het geval in de bouwnijverheid, in deze bedrijfstak werken in 1960 ruim twee en een half maal zoveel personen als in 1947. De overige toeneming komt voornamelijk ten goede van de sector industrie en ambacht en de dienstverlenende sector.

Tabel 1

DE MANNELIJKE BEROEPSBEVOLKING NAAR BEDRIJFSTAK

Bedrijfstak	1947		1960	
	aantal	procenten	aantal	procenten
Landbouw	3095	59	2056	41
Bosbouw	62	1	62	1
Delfstoffen	62	1	49	1
Industrie en ambacht	667	13	979	19
Bouwnijverheid	261	5	669	13
Openbare nutsbedrijven	5	0	21	0
Handel, bank enz.	425	8	434	9
Vervoer	238	4	173	3
Dienstverlening	428	8	608 1)	12
Onbekend	61	1	49	1
Alle beroepen	5304	100	5100	

1) Inclusief 29 personen in militaire dienst voor de eerste oefening.

Bron: C.B.S.: Volks- en beroepstelling 1947;
Algemene volkstelling 1960.

De toeneming van het inwonertal in de periode 1947-1960 tezamen met een afnemende van de mannelijke beroepsbevolking wijzen erop dat het aantal niet-werkenden belangrijk is toegenomen. Het ontbreken van voldoende werkgelegenheid, mogelijk ook van allerlei sociale en culturele voorzieningen, stimuleert vooral het vertrek van personen die, gerekend naar hun leeftijd, tot de meest produktieve behoren. Het gevolg is een relatieve veroudering van de bevolking. Daarnaast breidt de groep, welke voortgezet onderwijs volgt, zich uit.

Bevolkingsverlies ten gevolge van de ook in de komende jaren doorgaande vermindering van de agrarische beroepsbevolking, kan ten gevolge van de twee hierondergenoemde ontwikkelingen achterwege blijven:

1. door uitbreiding van niet-agrarische werkgelegenheid;
2. door toenemende pendel op andere gemeenten.

In de eerste paragraaf is reeds vermeld dat van overheidswege de industrialisatie in de plaatsen Appelscha en Oosterwolde is gestimuleerd in het kader van het industrialisatiebeleid voor de ontwikkelingsgebieden. Appelscha is alweer van de lijst afgevoerd en in Oosterwolde zal een afronding van wat er tot nu toe is gedaan volgen.

Hoe ontwikkelt zich nu de industriële werkgelegenheid in de gemeente Ooststellingwerf? Tabel 2 geeft daar een antwoord op voor de jaren 1953 t/m 1963. Eerst in 1960 is er van een uitbreiding van betekenis sprake.

Tabel 2

ONTWIKKELING VAN DE INDUSTRIËLE WERKGELEGENHEID IN OOSTSTELLINGWERF 1)

Bedrijfsklasse	Aantal bedrijven 2)	Aantal werknemers in het jaar																							
		1953		1954		1955		1956		1957		1958		1959		1960		1961		1962		1963			
		M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V	M	V
dewerk, glas, kalk, steen	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	27	8	28	6	-	-
erking van hout, kurk, stro	3	50	1	49	-	51	1	37	1	38	2	25	2	32	2	48	2	61	2	70	2	75	2	-	-
ding en reiniging	2	20	60	16	66	17	64	22	90	24	60	25	57	23	52	24	63	24	76	25	77	26	76	-	-
nbouw, veenderijen enz.	1	30	-	54	-	73	-	32	-	23	-	27	-	40	-	19	1	25	-	25	-	18	-	-	-
aalnijverheid enz.	8	10	-	-	-	-	-	25	1	23	1	37	1	29	-	70	18	136	13	187	14	197	17	-	-
dings- en genotmiddelen	15	400	16	437	16	434	16	447	21	461	24	452	19	439	22	509	33	504	46	524	41	453	40	-	-
e bedrijven	30	510	77	556	82	575	81	563	113	569	87	566	79	563	76	670	117	750	137	858	142	797	141	-	-

In bedrijven met ≥ 10 werknemers.

Medio september.

1: C.B.S.: Algemene Industrie Statistiek; E.I.I.F.

Deze uitbreiding is, wat de werkgelegenheid voor mannen betreft, bijna geheel te danken aan de metaalnijverheid en de sector aardewerk, glas etc. De werkgelegenheid voor de vrouwen is voornamelijk uitgebreid in de voedings- en genotmiddelensector, de metaalnijverheid en de sector kleding en reiniging.

Opmerkelijk is de eenzijdige structuur van de industriële werkgelegenheid: de helft van het aantal bedrijven in 1963 behoort tot de voedings- en genotmiddelensector met 57% van het aantal mannelijke werknemers. Van de 15 bedrijven in deze sector zijn er 13 toeleverings- of verwerkingsbedrijven van de landbouw. Door concentratie zou dit aantal bedrijven in de toekomst nog weleens kunnen verminderen, een recente fusie tussen coöperatieve aan- en verkoopverenigingen heeft al een negatieve invloed op de werkgelegenheid gehad.

Van de 30 bedrijven met meer dan 10 werknemers zijn er 17 in 1950 of later gesticht, 11 in 1960 of later. De toeleverings- en verwerkingsbedrijven van de landbouw waren er op één na al in 1950.

De conclusie moet luiden, dat er vooral na 1960 een aanzet van industriële bedrijvigheid in Ooststellingwerf is waar te nemen. De industriële werkgelegenheid is er, zij het nog niet sterk, door uitgebreid en de eenzijdigheid is enigszins doorbroken. De huidige ontwikkeling is echter nog lang niet in staat de bevolking vast te houden (of de vermindering van de agrarische werkgelegenheid te compenseren). Het is de vraag daarbij of de werkgelegenheid in de voedings- en genotmiddelensector in de toekomst niet zal afnemen. Wanneer de industriële ontwikkeling in Oosterwolde niet bij voortduring wordt gestimuleerd, zal een verder bevolkingsverlies optreden of in ieder geval zal de groei bij de provinciale ten achter blijven.

§ 4. Forensisme (bijlagen 4 t/m 6)

Het aantal dagforensen in de gemeente Ooststellingwerf is in de periode 1947 tot 1960 van 224 met 145 of 65% toegenomen tot 369. Zoals uit tabel 3 blijkt is het aantal overige forensen (de niet dagelijks heen- en-weer-reizenden) in dezelfde periode vervijfvoudigd. Toch is het aantal forensen in Ooststellingwerf in verhouding met andere ruilverkavelingsgebieden niet groot: Dantumadeel 38% van de totale mannelijke beroepsbevolking in 1960; Rauwerderhem (ruilverkavelingsgebied "De Sneeker Oudvaart") 25%.

Tabel 3

BEROEPSBEVOLKING EN FORENSISME IN OOSTSTELLINGWERF

	Aantal		Percentage	
	1947	1960	1947	1960
Totale mannelijke beroepsbevolking	5304	5100	100	100
In andere gemeente werkzaam en				
- dagelijks heen-en-weer-reizend	224	369	4	7
- niet dagelijks heen-en-weer-reizend	77	388	1	8
Werkzaam in de woongemeente	5003	4343	95	85

Bron: C.B.S.: Volks- en beroepstelling 1947; Algemene Volkstelling 1960.

De dagforensen gaan, blijkens bijlage 4, alle kanten uit. De meeste werken in de gemeenten Smalingerland (Drachten) en Norg. Er is geen duidelijke gerichtheid op één plaats, zoals in de beide hierbovengenoemde ruilverkavelingsgebieden. Ruim twee derde van deze dagforensen werkt in de nijverheid, nl. 19% in de bouwnijverheid en 51% in de overige nijverheid. Deze groepen hebben in de regel het werk verder van huis dan de in de landbouw of elders werkende forensen.

Er is, zo blijkt uit bijlage 5, wel wat veranderd in de wijze waarop de dagforensen zich naar en van hun werk begeven. Ging in 1947 80% per fiets, in 1960 is dat nog maar 29%. De bromfiets met 20%, maar vooral het busvervoer met 45%, zijn een belangrijke rol gaan spelen. De verspreidheid van de werkgebieden wijst er eigenlijk al op, dat er niet één groot werkgelegenheidscentrum vlak in de buurt ligt. Een en ander heeft bovendien tot gevolg, dat er vaak aanzienlijke afstanden tot het werk moeten worden afgelegd; 58% van de dagforensen woont in 1960 drie kwartier of meer van het werk verwijderd. In dit licht bezien is het niet zo'n wonder, dat het forensisme geen grote plaats inneemt en dat het vertrekoverschot uit Ooststellingwerf omvangrijk is.

Tot nu toe is er sprake geweest van woonforensen, mensen die in Ooststellingwerf wonen en in een andere gemeente werkzaam zijn. Met het oog op de werkgelegenheid is het bovendien van belang te weten hoeveel mannen er uit andere gemeenten in Ooststellingwerf werken, met andere woorden hoeveel werkforensen Ooststellingwerf telt. In 1960 zijn er dat

meer dan 200 die dagelijks naar hun werk heen en weer reizen (zie bijlage 6). Zoveel te minder arbeidsplaatsen zijn er voor de inwoners van de eigen gemeente.

§ 5. De agrarische beroepsbevolking

In de periode 1947 tot 1960 is de mannelijke agrarische beroepsbevolking met een derde in aantal afgenomen. De tijdelijk niet werkenden even buiten beschouwing gelaten, blijkt uit tabel 4 dat het aantal zelfstandigen slechts met 5% is verminderd, het aantal meewerkende zoons maar liefst met 60% en het aantal arbeiders met 57%. Het behoeft geen betoog, dat ten gevolge van deze bewegingen het aantal eenmansbedrijven - en daarmee de gebondenheid aan het bedrijf - sterk is toegenomen. In § 3 van hoofdstuk III wordt hierop nader ingegaan.

Tabel 4

MANNELIJKE AGRARISCHE BEROEPSBEVOLKING (1947-1960) IN OOSTSTELLINGWERF

	Aantal personen in		
	1947	1956	1960
Zelfstandigen	1420	1415	1352
Medewerkende zoons	553	299	223
Arbeiders	1105	980	480
Totaal werkenden	3078	2694	2055
Tijdelijk niet werkenden (mil. dienst e.d.)	79	.	63
Totaal	3157	.	2118

Bron: C.B.S.:Volks en beroepstelling 1947; Algemene woningtelling 1956; Algemene volkstelling 1960.

HOOFDSTUK II

DE AGRARISCH-ECONOMISCHE STRUCTUUR

Dit hoofdstuk beperkt zich tot de bedrijven van de binnen het ruilverkavelingsgebied wonende voor de landbouwinventarisaties geregistreerde telplichtigen. Zo'n inventarisatie, welke telkenjare omstreeks de maand mei wordt gehouden, is een momentopname. Een ontwikkeling, welke zich voordoet, moet zijn waar te nemen door vergelijking van verschillende momentopnamen. In dit geval is van zo'n vergelijking gebruik gemaakt, de inventarisatiegegevens van 1959 en van de laatste telling - 1964 - zijn ervoor overgenomen. Bovendien zijn tijdens de zittingsdagen voor de telling door middel van een enquête nog aanvullende gegevens verzameld over zaken waarover het inventarisatieformulier ons in het ongewisse laat.

Er zijn telplichtigen met en zonder cultuurgrond. De eerste paragraaf deelt de telplichtigen met cultuurgrond - de grondgebruikers - in een aantal verschillende typen in; het voornaamste indelingscriterium is het hoofdberoep. In de tweede paragraaf wordt de ontwikkeling van de bedrijfsgruottestructuur beschreven, terwijl in de derde paragraaf een meer gedetailleerd inzicht wordt gegeven in de wijzigingen gedurende de laatste vijf jaren, welke die ontwikkeling bepalen.

De daaropvolgende paragrafen werpen een licht op de overige externe produktieomstandigheden: de verkaveling (§ 4), de nutsvoorzieningen (§ 5), de gebouwen (§ 6), eigendom en pacht (§ 7). Tenslotte volgt in paragraaf 8 nog een opmerking over de grond, welke de geregistreerde telplichtigen buiten het ruilverkavelingsgebied in gebruik hebben.

§ 1. De grondgebruikers in het ruilverkavelingsgebied en hun bedrijven (bijlagen 7 t/m 12)

Het aantal binnen het ruilverkavelingsgebied woonachtige geregistreerde telplichtigen bedraagt 622. Daarom hebben er 17 geen cultuurgrond in gebruik; er zijn dus 605 grondgebruikers.

De grondgebruikers worden in vier groepen onderscheiden:

A. zuivere landbouwers.

Dit zijn landbouwers in de ruimste zin van het woord, met een beroep uitsluitend als zelfstandige in de landbouw;

B. landbouwers met nevenberoep.

Deze landbouwers besteden de helft of meer van hun arbeidstijd aan het landbouwbedrijf en de rest aan andere beroepsbezigheden;

C. landarbeiders of niet-agrarische beroepspersonen met agrarisch grondgebruik.

Deze groep besteedt minder dan de helft van zijn arbeidstijd aan het eigen grondgebruik;

D. rustende landbouwers en gepensioneerde niet-agrariërs met enig grondgebruik

Bovendien worden nog een aantal grondgebruikers met afwijkende bedrijven onderscheiden. Deze bedrijven vormen als het ware uitzonderingen op het algemeen voorkomende type. Het zijn er met elkaar 9: 5 pluimveehouders, 1 kalvermester, 1 vetweider en 2 grote akkerbouwers.

Tabel 5

GRONDGEBRUIKERS NAAR BEROEPSGROEP EN GROOTTEKLASSE

Grootteklasse	Aantal grondgebruikers						
	totaal	in de beroepsgroep					
		A	B	A+B	C	D	Spec.1)
< 1 ha	43	-	-	-	24	17	2
1 - 5 ha	129	19	2	21	61	44	3
5 - 10 ha	137	117	9	126	8	2	1
10 - 15 ha	123	117	2	119	3	1	-
15 - 20 ha	80	75	4	79	1	-	-
20 - 25 ha	37	32	2	34	2	-	1
25 - 30 ha	25	25	-	25	-	-	-
30 - 40 ha	19	19	-	19	-	-	-
≥ 40 ha	12	10	-	10	-	-	2
Alle grondgebruikers	605	414	19	433	99	64	9

1) Spec. = grondgebruikers met afwijkende bedrijven.

Bron: C.B.S., L.E.I. 1964.

In tabel 5 zijn de grondgebruikers ingedeeld naar de oppervlakte van hun bedrijven; in de bijlagen 7 en 8 is een meer gedetailleerde indeling opgenomen, waaruit tevens een 5-jarige ontwikkeling valt af te leiden.

De grondgebruikers waarvan het hoofdberoep niet is gelegen in de zelfstandige uitoefening van het landbouwbedrijf, benevens de rustende landbouwers en gepensioneerden, hebben over het algemeen een bedrijf van geringere oppervlakte dan de zuivere landbouwers en de landbouwers met nevenberoep. Respectievelijk 86% en 95% van de bedrijven van deze twee groepen grondgebruikers zijn kleiner dan 5 ha. Er zijn bijna geen bedrijven van A- en B-bedrijfshoofden met een oppervlakte van minder dan 4 ha.

Met betrekking tot de verdeling van de bedrijven van landbouwers (de A- en B-grondgebruikers dus) over de verschillende grootteklassen zijn tussen de vier deelgebieden geen verschillen van betekenis waar te nemen. Wel bestaan er verschillen tussen deze gebieden met betrekking tot het voorkomen van bedrijven van C- en D-grondgebruikers. Van beide groepen komen er naar verhouding weinig voor in het gebied van Fochtelo, de C-grondgebruikers zijn relatief zeer sterk (30% van alle bedrijven) vertegenwoordigd in het gebied van Appelscha (bijlage 9).

Uit de cijfers in bijlage 10 komt duidelijk naar voren, dat de nevenberoepen van de B-grondgebruikers voor het merendeel sterk aan de landbouw verwant zijn. Het hoofdberoep van de C-grondgebruikers wordt eveneens voor het merendeel in de landbouw of in de landbouw verwante bezigheden uitoefend.

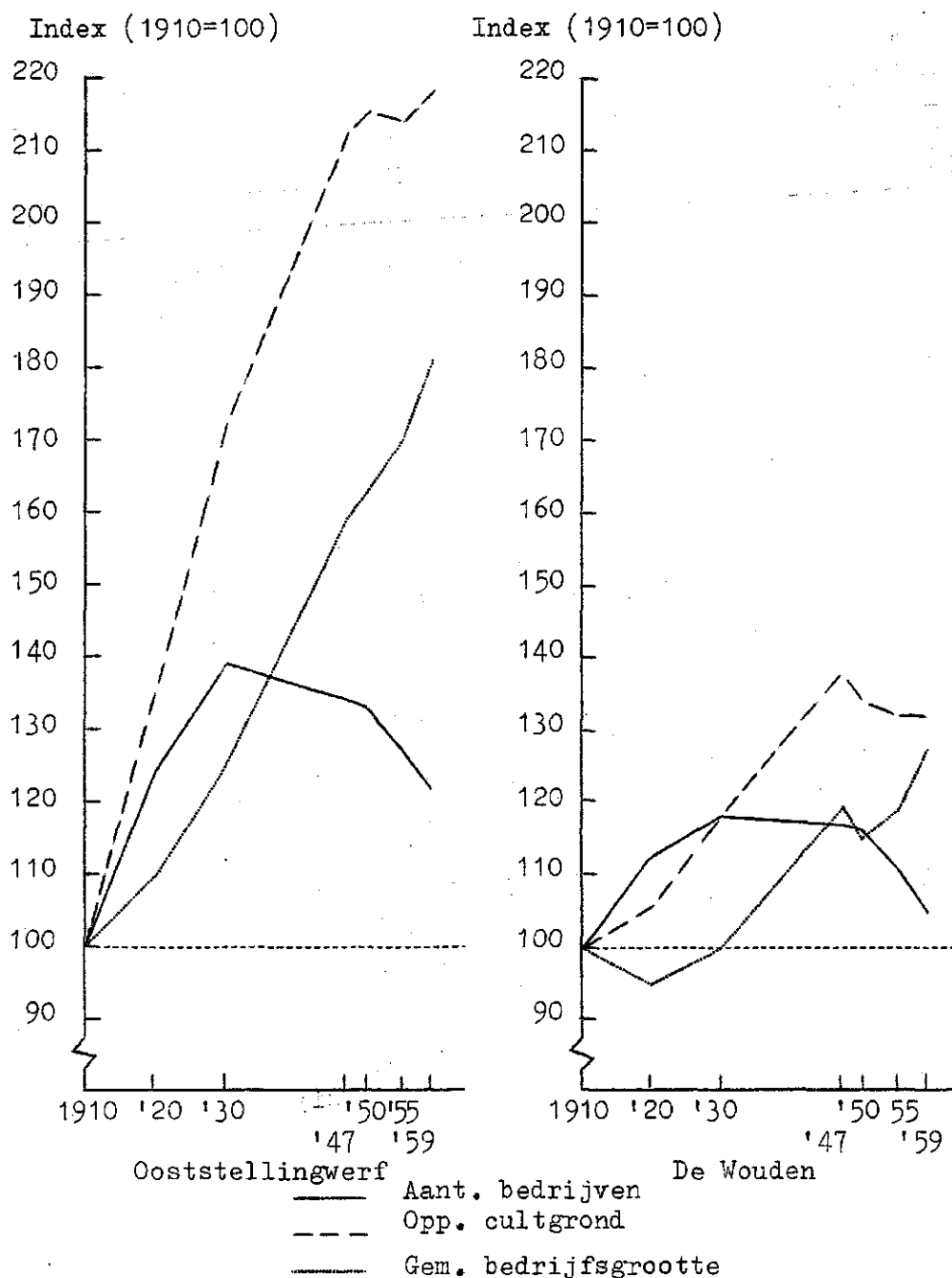
De D-grondgebruikers zijn voor 81% rustende landbouwers of rustende landarbeiders. Voor de afwijkende bedrijven zie bijlage 12.

§ 2. De bedrijfsgroottestructuur (bijlage 13)

In de vorige paragraaf is de toestand beschreven, zoals die kan worden ontleend aan de gegevens van de mei-inventarisatie in 1964. De structurele ontwikkeling is er bewust buiten gelaten om daar in deze en in de volgende paragraaf aandacht aan te besteden. De cijfers van bijlage 13 zijn in grafiek 2 in beeld gebracht.

Grafiek 2

ONTWIKKELING VAN DE BEDRIJFSGROOTTESTRUCTUUR 1910-1959

Er is een duidelijke stijging van de gemiddelde bedrijfsgrootte waar te nemen sedert 1910 in de gemeente Ooststellingwerf. Alle bedrijven van 1 ha en groter zijn in de cijfers en de grafiek opgenomen. De ontwikkeling van de bedrijfsgroottestructuur valt eigenlijk in twee fasen uiteen. Tijdens de eerste fase neemt de oppervlakte cultuurgrond toe, evenals het aantal bedrijven. Doordat de oppervlakte cultuurgrond sneller toeneemt dan het aantal bedrijven, stijgt de gemiddelde bedrijfsgrootte. Tijdens de tweede fase neemt de oppervlakte cultuurgrond iets minder snel toe om na 1950 vrijwel constant te blijven. Het aantal bedrijven neemt tijdens deze fase af met toenemende snelheid. Daarom blijft de gemiddelde bedrijfsgrootte in een ongeveer even snel tempo verder stijgen. De verschillen tussen de gemeente Ooststellingwerf en het gehele landbouwgebied "De Wouden" zijn nagenoeg geheel toe te schrijven aan de talrijke ontginningen, welke er in de periode 1910-1950 in Ooststellingwerf hebben plaatsgehad. Het is niet te verwachten, dat de oppervlakte cultuurgrond nog veel zal toenemen. Wel is een verdergaande stijging van de gemiddelde bedrijfsoppervlakte door een zich voortzettende vermindering van het aantal bedrijven te voorzien.

De vermindering van het aantal bedrijven is weer de resultante van twee bewegingen. Ten eerste een snelle achteruitgang van het aantal bedrijven beneden 5 ha en een sedert omstreeks 1955 optredende vermindering van het aantal bedrijven tussen 5 en 10 ha. Ten tweede een - in aantal geringere - toeneming van het aantal bedrijven van 10 ha en groter. Op het ogenblik, vijf jaar later, zal deze beweging zich reeds weer een heel eind in dezelfde richting hebben voortgezet.

§ 3. Wijzigingen in het aantal geregistreerden, overdracht van bedrijven en grondverkeer (bijlagen 14 t/m 18)

Welke wijzigingen zijn er de laatste jaren in het ruilverkavelingsblok opgetreden met betrekking tot de aantallen in de verschillende groepen geregistreerden en welke veranderingen zijn er in de bedrijfsgroottestructuur opgetreden? Daartoe zullen de inventarisatieformulieren van 1959 en 1964 met elkaar worden vergeleken.

Uit de bijlagen 7, 8 en 9 blijkt, dat het aantal geregistreerden zonder cultuurgrond nagenoeg hetzelfde is gebleven; in 1964 is er 66 meer dan in 1959. Het aantal A-grondgebruikers is met 34 of 7,5% afgenomen, het aantal B-grondgebruikers met 11 of 37,5%. De aantallen C- en D-grondgebruikers zijn nagenoeg niet gewijzigd, evenals het aantal afwijkende bedrijven. Dus: de vermindering van het aantal bedrijven in de laatste 5 jaren is zuiver het gevolg van een afnemende van het aantal bedrijven van landbouwers. Het aantal bedrijven van landbouwers, kleiner dan 10 ha, is met 55 of 27% in vijf jaren afgenomen, het aantal bedrijven van 10 ha en groter is met 13 of bijna 5% toegenomen.

Bijlage 10 toont nog eens duidelijk de gevolgen van veranderingen in de beroepsstructuur aan. De voornaamste verandering betreft het aantal landarbeiders met grondgebruik. De toeneming van het aantal grondgebruikers met andere beroepen zou voor een deel weleens te verklaren zijn uit beroepsverandering van de landarbeiders b.v. naar bouwvakarbeiders. Waarschijnlijk is tevens voor sommige landbouwers met een nevenberoep dat laatste tot hoofdberoep geworden.

In een vijfjarige periode kan er heel wat gebeuren. Bedrijven worden van de ene ondernemer op de andere overgedragen, er worden bedrijven opgeheven en er worden bedrijven gesticht. De ene grondgebruiker zoekt aanvullende inkomsten in een nevenberoep, de ander geeft het hele grondgebruik eraan. Talrijke redenen kunnen zo tot verandering leiden. Wanneer wordt aangenomen, dat een boer gemiddeld ongeveer 35 jaar zelfstandig is, dan komt gemiddeld per jaar $1/35$ van het aantal bedrijven voor overneming in het kader van de generatiewisseling in aanmerking. In vijf jaar tijds is dat $5/35$ of een zevende van het aantal bedrijven. In het ruilverkavelingsgebied bedroeg in 1959 het aantal bedrijven van landbouwers 475, een zevende deel daarvan is 68.

Bijlage 14 geeft een overzicht van het aantal bedrijfsoverdrachten, dat de laatste vijf jaren heeft plaatsgehad. Een aantal van de redenen van overdracht - rusten, ouderdom, overlijden, invalide, ziek, maatschap geworden - kan zonder veel bezwaar tot de normale generatiewisseling worden gerekend. Het zijn er met elkaar 59; een aantal dat de geschatte 68 niet zoveel ontloopt. Andere redenen om het bedrijf over te dragen zijn b.v. beroepsverandering, bedrijfsverandering, emigratie. Wanneer er sprake is van opheffing van een maatschap, dan betreft het ook meestentijds een bedrijfsoverdracht van de ene generatie aan de andere. Het is de voltooiing van een beweging welke reeds bij het aangaan van een maatschapsverhouding is ingezet: de vader neemt zijn zoon op in de leiding van het bedrijf om dit na een aantal jaren van gezamenlijk beheer geheel aan de opvolger over te dragen.

Uit dezelfde bijlage komt naar voren, dat in het ruilverkavelingsgebied gedurende de laatste vijf jaren het aantal vader-zoon-opvolgingen geringer is geweest dan het aantal overdrachten aan niet-gezins- of familieleden. Met betrekking tot de C- en D-bedrijven is dat niet zo verwonderlijk; met betrekking tot de bedrijven van landbouwers kan worden gesproken van een opvallend lage bedrijfscontinuïteit.

Bij de C- en D-geregistreerden is het verschijnen en verdwijnen meer regel dan uitzondering. Dat wil zeggen, dat hun bedrijven, voor zover er van "bedrijven" sprake is, ontstaan (bijlage 17) doordat ze los land in gebruik gaan nemen (C) of doordat ze bij de overdracht van het eigen bedrijf nog een lapje grond in gebruik houden (D). Of er is alleen sprake van het gaan houden van vee, waardoor ze telplichtig worden. Ze verdwijnen meestal (bijlage 16) doordat ze van beroep veranderen en/of verhuizen (C), door overlijden of opgeven van het grondgebruik (D), of alleen doordat de veehouderij weer wordt opgegeven.

De bijlagen 15, 16 en 17 hebben andere geregistreerden tot onderwerp. Bij deze geregistreerden is er geen sprake van een overdracht in de hiervoor beschreven zin, dus waarbij een ander een bedrijf overneemt en voortzet. Zij zijn gedeeltelijk uit de registratie verdwenen doordat hun bedrijf is opgeheven en de grond aan andere bedrijven is toegevoegd of een niet-agrarische bestemming heeft gekregen. Voor een ander deel zijn ze in een andere beroepsgroep ingedeeld door wijziging van het hoofdberoep of b.v. doordat ze rustend landbouwer zijn geworden of gepensioneerd zijn. Eerstbedoelde overgang is in belangrijke mate oorzaak van de vermindering van het aantal landbouwbedrijven. Bovendien zijn er verschuivingen van B naar A en omgekeerd opgetreden: landbouwers met een nevenberoep zijn zuivere landbouwers geworden of zuivere landbouwers zijn nevenwerkzaamheden gaan verrichten. Tenslotte is er een derde categorie van geregistreerden, welke er in 1959 nog niet was en welke niet een in 1959 bestaand bedrijf heeft overgenomen. In een derde van de gevallen zijn de betrokkenen in 1964 geregistreerd omdat ze in de laatste vijf jaren grond in gebruik hebben genomen welke van andere bedrijven is afgesplitst. Bovendien is meer dan een derde nieuw geregistreerd door het gaan houden van vee.

De bijlagen 14 t/m 17 leren, dat in verhouding tot het totale aantal geregistreerden, ten aanzien van de beroepsgroepen A en B - de landbouwers dus - de bedrijfsoverdrachten een belangrijker rol spelen dan het uit de registratie verdwijnen, nieuw worden opgenomen of overgaan naar een andere beroepsgroep. Zij maken dus de normale beroepscyclus van een ondernemer in de landbouw door: een aantal houdt bij de overdracht van het bedrijf nog een stukje grond in gebruik en gaat om die reden over naar groep D.

Van de 664 in 1959 geregistreerden hebben er in 5 jaar tijds 122 hun bedrijf overgedragen, terwijl er 87 uit de registratie zijn verdwenen. In totaal waren daar dus 209 van de in 1959 geregistreerden bij betrokken of 31,5%. Uit de manier waarop er meer dan eens over de landbouw wordt geschreven of gesproken krijgt men soms de indruk dat er in die bedrijfstak niets gebeurt. De hier naar voren gebrachte cijfers illustreren nog weer eens het tegendeel. De geregistreerden die om welke reden dan ook naar een andere beroepsgroep zijn overgegaan, 77 in getal, zijn daarbij nog buiten beschouwing gelaten.

Nog een enkele opmerking met betrekking tot de gevolgen voor de bedrijfsgroottestructuur. Van de 20 verdwenen bedrijven van landbouwers waren er 16 kleiner dan 10 ha. Van de 6 nieuw geregistreerde bedrijven van landbouwers is er slechts één kleiner dan 10 ha. Blijkbaar worden niet alleen veel bedrijven door een tekort aan opvolgers uit eigen gezin aan vreemden overgedragen, maar bovendien is er een aantal - voornamelijk kleinere - bedrijven, dat wordt opgeheven en waarvan de grond aan andere landbouwbedrijven wordt toegevoegd. Het is niet onwaarschijnlijk, dat het aantal opheffingen nog zal toenemen, onder andere onder invloed van het Ontwikkelings- en Saneringsfonds. Een en ander komt de bedrijfsgroottestructuur ten goede.

In bijlage 18 tenslotte wordt een indruk gegeven van het grondverkeer, zoals dat zich in één jaar tijds heeft afgespeeld. Bij bedrijfsoverdrachten was ruim 1% van de bij de geregistreerden in gebruik zijnde oppervlakte cultuurgrond betrokken, bij vergrotingen en verkleiningen zo'n 2,5 à 3%. Samen dus 3,5 à 4%. Het grondverkeer door het opheffen of nieuw ontstaan van bedrijven is daar niet bij inbegrepen.

§ 4. De verkaveling (bijlagen 19 en 20)

Ook met betrekking tot de verkaveling is een vergelijking tussen 1964 en 1959 mogelijk, hoewel daar in 1964 in het landbouwtellingformulier geen ruimte voor was opgenomen. De enquête heeft de gegevens voor dat jaar opgeleverd. Deze zijn verwerkt tot tabel 6.

Uit de cijfers komt ten eerste naar voren, dat de kleinere bedrijven van landbouwers gemiddeld minder kavels tellen dan de grotere. Deze verhouding doet echter de bedrijfsgrootteverschillen niet teniet in die zin, dat de gemiddelde kavelgrootte overal even groot is. Wat dat betreft komen de grotere bedrijven beter uit de bus. Meer dan de helft, nl. 56% van de bedrijven van landbouwers ligt over 3 of meer kavels verspreid; een derde van de bedrijven (33%) over vier of meer kavels.

Tussen de deelgebieden zijn slechts geringe verschillen waar te nemen. In Fochteloë en Appelscha zijn de meeste eenkavelbedrijven gelegen; waarschijnlijk hebben de verveningen daar nog toe bijgedragen.

Tabel 6

VERKAVELING IN 1964

	Aantal bedrij- ven 1)	Percentage bedrijven met _____ kavels									Aantal kavels		Gemidd. kavel- grootte in ha
		1	2	3	4	5	6	7	8	9	to- taal	gemidd. per bedrijf	
Landbouwers													
1 - 5 ha	21	23	57	10	10	-	-	-	-	-	43	2,0	2,03
5 - 7 ha	38	16	31	29	13	3	5	3	-	-	107	2,8	2,12
7 - 10 ha	78	14	41	26	16	3	-	-	-	-	197	2,5	3,38
10 - 15 ha	114	13	26	18	20	16	5	2	-	-	368	3,2	3,88
15 - 20 ha	72	14	25	34	8	6	7	1	4	1	232	3,2	5,58
20 - 25 ha	33	21	21	12	21	16	6	3	-	-	105	3,2	7,10
≥ 25 ha	51	10	19	21	18	8	8	12	2	2	197	3,9	8,77
Alle landbouwers	407	14	30	23	16	8	5	3	1	0	1249	3,1	4,94
Appelscha	93	19	24	26	12	8	5	4	2	-	319	3,1	3,50
Fochteloë	64	20	27	25	20	2	3	3	-	-	193	2,9	5,59
Makkinga	116	9	31	22	15	12	6	2	2	1	357	3,3	4,49
Oosterwolde	134	13	33	21	17	9	4	2	-	1	410	3,0	4,69
C-grondgebruikers	68	59	28	10	3	-	-	-	-	-	170	1,6	2,00
D-grondgebruikers	51	59	35	4	2	-	-	-	-	-	75	1,5	1,45
Afwijkende bedrijven 2)	3	.	.	.	.	.	.	.	.	.	14	2,7	3,97
Alle geënquêteerden	531	25	30	19	13	7	3	2	1	0	1538	2,6	4,53

1) Met gegevens.

2) Aantal te klein om te percenteren.

Bron: L.E.I.- enquête 1964.

Met de beoordeling van de bedrijven van C- en D-grondgebruikers aan de hand van deze getallen moet enige voorzichtigheid worden betracht. De enquête heeft slechts van resp. 69% en 80% van deze mensen gegevens opgeleverd. Toch zal het beeld er waarschijnlijk niet anders van worden wanneer ook de gegevens van de ontbrekenden waren verwerkt: overwegend 1- en 2-kavelsbedrijven; vanwege de geringe bedrijfsoppervlakte echter met gemiddeld kleinere kavels dan bij de bedrijven van landbouwers.

Een vergelijking met 1959 leert, dat waarschijnlijk ten gevolge van vermindering van het aantal kleine bedrijven en vergroting van andere bedrijven met de vrijgekomen oppervlakte, de verkavelingstoestand - beoordeeld naar het aantal kavels per bedrijf en de gemiddelde kaveloppervlakte - er in de laatste vijf jaren niet beter op geworden is. Dit komt duidelijk uit bijlage 19 naar voren. Wellicht werpt bijlage 20 nog een ander licht op de ontwikkelings van de bedrijven met het meeste bouwland vertonen naar verhouding de gunstigste verkaveling in 1964 ten opzichte van 1959. Het aandeel van deze bedrijven in het totale aantal bedrijven is echter in betekenis achteruitgegaan. Men zou dus kunnen zeggen dat vooral de slechtst verkavelde bedrijven ertoe zijn overgegaan bouwland in grasland om te zetten. In verband met de moeilijke bereikbaarheid van kleine, verspreid liggende, bouwlandpercelen lijkt deze verklaring wel plausibel.

§ 5. N u t s v o o r z i e n i n g e n (b i j l a g e 21)

De enquête heeft ook recente gegevens opgeleverd over de aansluiting van de woningen en bedrijfsgebouwen op elektriciteit, waterleiding, gas en telefoon.

Elektriciteit is slechts in 7 woningen niet aanwezig, de landbouwers zonder elektriciteit wonen vooral in het deelgebied Appelscha. De meeste landbouwers met elektriciteit hebben dit ook in hun bedrijfsgebouwen. In dat opzicht zijn de bedrijfsgebouwen van C- en D-grondgebruikers minder goed geoutilleerd. Het aantal woningen en bedrijven dat niet op het waterleidingnet is aangesloten, is beduidend groter. Van de landbouwers moet 29% het in de woning zonder doen, in de bedrijfsgebouwen 33%. Wat de woningen betreft is het bij de C- en D-grondgebruikers niet minder, hun bedrijfsgebouwen komen ook in dit opzicht achterop. In Makkinga is de watervoorziening het slechtst. Slechts in het deelgebied Appelscha komen een aantal gasaansluitingen voor.

Een andere, maar niet minder belangrijke, voorziening is de telefoon. Twee derde van de landbouwers heeft een telefoonaansluiting, op de bedrijven beneden 15 ha: 51%, op de grotere bedrijven 93%. Het percentage telefoonaansluitingen van C- en D-grondgebruikers bedraagt resp. 29% en 18%. In het deelgebied Fochteloo is de voorziening met telefoon het slechtst, in Appelscha het best.

§ 6. T o e s t a n d e n i n r i c h t i n g v a n w o n i n g e n e n b e d r i j f s g e b o u w e n (b i j l a g e n 22 t/m 24)

De geregistreerden die aan de enquête hebben meegewerkt, hebben hun eigen oordeel over de woningen en bedrijfsgebouwen gegeven.

Met betrekking tot de woningen kan, uitgegaan van bijlage 22, worden gezegd, dat 49% van de landbouwers een gunstig oordeel over de doelmatigheid heeft, 41% spreekt van een matige doelmatigheid en 10% noemt deze slecht. De onderhoudstoestand wordt als volgt beoordeeld: 54% goed, 39% matig en 7% slecht. In 87 woningen (21%) zijn bedsteden als slaapgelegenheid in gebruik. Tussen het oordeel over doelmatigheid en onderhoudstoestand en de bedrijfsgrootte bestaat nauwelijks enig verband. Op de kleinere bedrijven - met dito gebouwen en woongedeelte - wordt meer van bedsteden als slaapplek gebruik gemaakt dan op de grotere bedrijven. Een vergelijking tussen de gebieden levert vooral ten aanzien van het deelgebied Fochteloo een gunstig oordeel over de doelmatigheid en vooral de onderhoudstoestand op.

Van de C-geregistreerden en de D-geregistreerden kan nog gezegd worden dat de eersten over het algemeen een naar verhouding gunstig oordeel uitspreken; de D-geregistreerden maken nog veel van bedsteden gebruik.

Als objectieve maatstaf voor de kwaliteit van de woningen zijn deze gegevens van weinig waarde. De subjectieve mening van de gebruiker is sterk afhankelijk van wat hij of zij gewend is geweest en de kennis van andere (wellicht betere) woontoestanden. Meer dan een maatstaf voor de kwaliteit leveren deze gegevens een maatstaf voor de tevredenheid.

Bijlage 23 verschaft een aantal gegevens over de bedrijfsgebouwen. De doelmatigheid en onderhoudstoestand worden door de landbouwers lager gewaardeerd dan de woning. Slechts 37% noemt de doelmatigheid goed, 47% de onderhoudstoestand. Matig resp. 47% en 41%, slecht resp. 16% en 12%. Ook ten aanzien van de bedrijfsgebouwen valt het relatief gunstige oordeel in het deelgebied Fochteloop op. Tussen bedrijven van verschillende oppervlakte bestaan geen verschillen van betekenis. Ruim driekwart van de landbouwers beschikt over voldoende tasruimte.

Van de C-geregistreerden komen de bedrijfsgebouwen over het algemeen gunstig uit de bus, de gebouwen van de D-geregistreerden vertonen veel overeenkomst met de gebouwen van de landbouwers.

Tabel 7 en bijlage 24 geven een indruk van de stalruimte en de benutting daarvan op de bedrijven van landbouwers. Ongeveer 56% van de bedrijven had blijkens tabel 7 in de stalperiode 1963-1964 alle ruimte voor melkkoeien bezet. Toch had nog 21% van de bedrijven minder dan driekwart van de stalruimte voor melkvee benut.

Tabel 7

MELKVEESTALLING OP LANDBOUWBEDRIJVEN

Aantal melkkoeien per bedrijf	Aantal bedrijven				
	niet ge- gevens	met stalruimte voor melkkoeien			
		voor % bezet			
		100	75-100	50-75	< 50
< 10	63	25	14	18	6
10 - 20	192	108	44	34	6
20 - 30	86	51	20	15	-
30 - 40	37	23	10	4	-
40 - 50	9	7	2	-	-
≥ 50	9	7	-	2	-
Alle bedrijven	396	221	90	73	12

Bron: L.E.I.-enquête 1964.

Met het aantal melkkoeien per bedrijf neemt de bezetting van de stalruimte toe. Het zou dus weleens kunnen zijn dat, gezien de dichte veebezetting op de kleinere bedrijven, de oppervlakte cultuurgrond een limiet legt op het aantal te houden melkkoeien. De voederwinning liet in 1963 veel te wensen over, terwijl de vee prijzen in het najaar begonnen aan te trekken, zodat het ook mogelijk is, dat er vee is afgestoten.

Uit bijlage 24 kan worden afgeleid, dat van de 396 bedrijven met melkkoeien er 111 of 28% melkkoeien in bijgebouwen hebben gestald. Vooral op de bedrijven met veel melkkoeien is de stalruimte in de hoofdgebouwen blijkbaar niet voldoende. Van de bedrijven met jongvee, in totaal 391, zijn er 282 of 72%, die jongvee in bijgebouwen hebben gestald. Zelfs hebben er 162 of 41% alle jongvee in de bijgebouwen onder dak. Hoe groter het aantal melkkoeien per bedrijf, des te minder plaats is er in de hoofdgebouwen voor het jongvee.

§ 7. Eigendom en pacht (bijlagen 25 t/m 28)

De bijlagen 25 en 26 geven een indruk van de eigendom-pachtverhouding in het ruilverkavelingsgebied in de jaren 1959 en 1964. De gegevens over 1959 zijn ontleend aan het inventarisatieformulier, de gegevens over 1964 aan de enquête. In verband met de onderlinge vergelijkbaarheid moet er weer op worden gewezen, dat niet alle geregistreerden in 1964 geënquêteerd zijn. Met name de C-geregistreerden zijn in 1964 minder goed vertegenwoordigd.

Allereerst valt het op, dat over het geheel gezien het percentage grond in eigendom in de laatste vijf jaar met 5 is toegenomen van 49% tot 54%. Deze toeneming is het sterkst bij de landbouwers. Het vrijere grondverkeer ten gevolge van het vervallen van de Wet op de Vervreemding van Landbouwgronden zal op deze stijging van invloed zijn geweest. De hoge waarde van pachtvrij land zal verpachters tot verkoop doen overgaan wanneer de gelegenheid zich voordoet. De verminderde opvolgingsdruk (denk aan het hoge percentage bedrijfsoverdrachten aan vreemden!) bevordert de verkoop van boerderijen en grond.

Van de landbouwers hebben er 139 of 34% een zuiver eigen bedrijf, 118 of 29% een zuiver pachtbedrijf en 150 of 37% een bedrijf met zowel eigen grond als pachtgrond. In 1959 waren de percentages als volgt over deze groepen verdeeld: resp. 30%, 35% en 35%. Het hoge percentage tussenvormen wijst erop, dat er in het ruilverkavelingsgebied veel los land wordt gehuurd. Blijkens bijlagen 22 en 23 is tweederde van de woningen en bedrijfsgebouwen eigendom van de landbouwers, zodat met inachtneming van de bovenstaande percentages wel kan worden gezegd, dat bijna alle landbouwers, die over eigendomsgrond beschikken, bovendien eigenaar zijn van woning en bedrijfsgebouwen. Meestal is dus de eigen grond de grond waar de woning ook op staat en wordt het overige land er los bij gehuurd. Tussen de gebieden onderling bestaan geen opmerkelijke verschillen ten aanzien van de eigendom-pachtverhouding van landbouwbedrijven. In Oosterwolde komen naar verhouding meer bedrijven met alle of de helft of meer van de cultuurgrond in eigendom voor. Het percentage cultuurgrond in eigendom bij de gebruikers is in dat gebied hoger dan in de overige gebieden. In Appelscha daarentegen is het percentage bedrijven met alle of de helft of meer van de cultuurgrond in eigendom lager dan gemiddeld, evenals het percentage grond, dat in eigendom wordt gebruikt.

Van de C-grondgebruikers heeft de helft de gebruikte grond geheel in eigendom, van de D-grondgebruikers bijna tweederde; resp. een derde en ongeveer een kwart pacht alle grond. Het percentage woningen en bedrijfsge-

bouwen in eigendom bedraagt voor de C-grondgebruikers 71 en 73 ; voor de D-grondgebruikers 80 en 77 .

Voor een zo volledig mogelijk beeld van de eigendom-pachtverhouding in de landbouw is het van belang te weten, wie de eigenaren zijn van de pachtgrond (tabel 8). Het is bekend, dat een boer die zijn bedrijf aan een opvolgende zoon overdraagt, de eigen grond vaak aan deze zoon verpacht. Wanneer de eigen grond van de gebruikers en de van hun ouders gepachte grond bij elkaar worden gevoegd, dan geeft dat een veel reëler beeld van het grondbezit. Uiteindelijk zal na verloop van tijd in de meeste gevallen de grond van de ouders eigendom worden van de zoon die deze gebruikt. De cijfers wijzen uit, dat ruim twee derde van de cultuurgrond, in gebruik bij de landbouwers, in 1959 bij de gebruikers en hun ouders in eigendom was. In het deelgebied Appelscha is naar verhouding veel grond-eigendom in andere hand (o.a. overheidslichamen), in het deelgebied Oosterwolde daarentegen berust de eigendom veel meer bij de gebruikers en hun

Tabel 8

EIGENDOM VAN DE GROND, DIE BIJ LANDBOUWERS IN GEBRUIK IS

Gebied	Oppervlakte cultuurgrond (in ha)						
	totaal	eigendom van de gebruikers	gepacht			eigendom van gebruikers en ouders	
			totaal	van ouders	van anderen	totaal	in % 1)
Appelscha	1759	806	953	± 190	± 763	± 996	57
Fochteloo	1088	553	535	± 180	± 355	± 733	67
Makkinga	1739	821	918	± 360	± 558	± 1181	68
Oosterwolde	2013	974	1039	± 590	± 449	± 1564	78
Alle landbouwers	6599	3154	3445	± 1320	± 2125	± 4474	68

1) Van de totale oppervlakte cultuurgrond.

Bron: C.B.S. 1959 en L.E.I.

ouders. De cijfers zijn van 1959, in 1964 zullen de berekende percentages waarschijnlijk iets hoger liggen, waarschijnlijk is de onderlinge verhouding weinig gewijzigd.

Nagenoeg alle pacht is voor meer dan één jaar aangegaan, meer dan twee derde van de pachtverhoudingen van landbouwers omvatten ook de bedrijfsgebouwen; de C- en D-grondgebruikers zijn - voor zover ze niet een klein stukje grond om het eigen huis bewerken - voornamelijk pachters van los land.

Uit het vorige is reeds duidelijk dat het van gebied tot gebied nog wel kan verschillen wie de eigenaren van de pachtgrond zijn. In Oosterwolde overwegen de land- en tuinbouwers zeer sterk, in Appelscha en Fochteloo is naar verhouding veel grond in handen van overheidslichamen en andere rechtspersonen. Slechts 2% van alle kavels bestaat voor een deel uit eigen grond en voor een ander deel uit pachtgrond (zie bijlage 28). De overige kavels zijn of eigendom van de gebruikers, of ze worden geheel gepacht. De percen-

tages eigen kavels en gepachte kavels komen zeer goed overeen met de percentages eigen grond en pachtgrond, zodat van oppervlakteverschillen tussen eigendoms- en pachtkavels niet kan worden gesproken.

§ 8. De grond buiten het blok (bijlage 29)

Van de 407 bij de enquête betrokken geregistreerde landbouwers, die allen binnen het ruilverkavelingsgebied wonen, hebben er 57 of 14% gronden buiten het blok in gebruik. De oppervlakte van deze gronden bedraagt 5% van de totale oppervlakte cultuurgrond welke de landbouwers in totaal bewerken. Ook de overige grondgebruikers hebben nog enige grond buiten het blok, blijkens bijlage 29. Tegenover deze gronden buiten het blok van binnen het blok wonende grondgebruikers, zo'n 325 ha, staan de gronden binnen het blok liggend van daarbuiten wonende gebruikers. Hierover zijn in het kader van deze schets geen gegevens verzameld.

HOOFDSTUK III

DE LANDBOEWBEDRIJVEN

In dit hoofdstuk zal de aandacht worden gevestigd op de wijze, waarop de bedrijven worden geëxploiteerd: bodemgebruik, veestapel en de wijze, waarop in de arbeidsbehoefte is voorzien. Bodemgebruik en veestapel komen aan de orde in de eerste paragraaf. In de tweede paragraaf wordt een uitstapje gemaakt naar de bedrijfsuitkomsten op bedrijven van overeenkomstige aard en grootte in hetzelfde landbouwgebied. In de derde paragraaf worden zeer in het kort de mechanisatie en het loonwerk beschouwd, terwijl daarop volgend in de vierde paragraaf de arbeidsvoorziening wordt toegelicht.

§ 1. Gr o n d g e b r u i k , b e d r i j f s t y p e n e n v e e - s t a p e l (b i j l a g e n 30 t/m 39)

De veenderij en het ontginnen van de afgeveende grond heeft ertoe bijgedragen dat er in de gemeente Ooststellingwerf enig bouwland voorkomt, met elkaar 14% of een zevende van de totale oppervlakte cultuurgrond in deze gemeente. Zelfs meer dan in het landbouwgebied "De Wouden", blijktens bijlage 30. Er is echter een teruggang van de oppervlakte bouwland waar te nemen gedurende de laatste jaren. Een teruggang, die in het landbouwgebied en de provincie Friesland in het algemeen waarneembaar is.

Deze teruggang zet zich blijkens de gegevens uit het ruilverkavelingsgebied (bijlagen 31 en 32), ook nog na 1960 voort.

In het ruilverkavelingsblok bestaat in 1964 ruim een achtste (13%) van de cultuurgrond uit bouwland, de rest (87%) is grasland. De oppervlakte tuingrond kan de één procent niet halen. Doordat twee zuivere akkerbouwbedrijven van behoorlijke omvang tot de afwijkende bedrijven zijn gerekend is 82% van de cultuurgrond van de afwijkende bedrijven bouwland.

Weinig verschil in bouwland-graslandverhouding bestaat er tussen de verschillende bedrijfsgroottesklassen. Slechts de bedrijven van 20 ha en groter hebben duidelijk meer bouwland in gebruik. De tussen de deelgebieden optredende verschillen behoeven weinig verduidelijking: Appelscha, dat geheel aansluit bij het veenkoloniale gebied van het Drentse Smilde, heeft verreweg het meeste bouwland; Makkinga het minste en de beide andere gebieden liggen daar tussen in.

Aan de hand van de bouwland-graslandverhouding zijn de bedrijven in een drietal typen ingedeeld (tabel 9). Heel duidelijk komt daaruit naar voren, dat in de groep van de grootste bedrijven het percentage bedrijven

Tabel 9

BEDRIJFSTYPE (ALLEEN VOOR LANDBOUWERS)

Bedrijfs- grootte- klasse	Aantal bedrijven van landbouwers		Percentage bedrijven dat ____% grasland in gebruik heeft					
	1959	1964	≥ 90%		70-89%		< 70%	
			1959	1964	1959	1964	1959	1964
1-10ha	202	147	61	79	33	20	6	1
10-20ha	178	198	59	85	30	9	11	6
≥ 20ha	95	88	45	63	33	18	22	19
	475	433	57	79	32	14	11	7

Bron: C.B.S. 1964 en L.E.I.

met minder dan 70% grasland het grootste is. Bovendien valt uit deze cijfers een duidelijke verschuiving van bouw- naar grasland waar te nemen gedurende de periode 1959-1964.

De verspreiding van de verschillende bedrijfstypen over de verschillende deelgebieden zal na hetgeen over het grondgebruik is gezegd, weinig verduidelijking meer behoeven. De bedrijven met minder dan 70% grasland komen het meest voor in het deelgebied Appelscha, de bedrijven met 70-89% grasland in Appelscha en Oosterwolde, de bedrijven met bijna uitsluitend grasland zijn in Makkinga gelegen.

De indeling van de bedrijven van C- en D-grondgebruikers over de drie onderscheiden typen met afnemend percentage grasland is als volgt in 1964: C-grondgebruikers resp. 76%, 9% en 15%; D-grondgebruikers resp. 77%, 17% en 6%; in de groep C-grondgebruikers zijn dus naar verhouding meer bedrijven met meer dan 30% bouwland.

Welke gewassen men op het bouwland kan aantreffen wordt duidelijk uit bijlage 33. Van de granen, die op de bedrijven van landbouwers 59% van het bouwland in beslag nemen, is haver het voornaamste gewas; de hakvruchten nemen de rest van het bouwland in, voornamelijk aardappelen. Op de kleinere bedrijven daalt het percentage granen en neemt het percentage hakvruchten naar verhouding toe; voederbieten en suikerbieten verdringen hier de granen en gedeeltelijk ook de aardappelen.

Over het grasland kan worden volstaan met de opmerking dat blijkens bijlage 34 bijna alles blijvend grasland is. Slechts op de grootste bedrijven komt enig tijdelijk grasland voor.

De veehouderij is verreweg de belangrijkste bestaansbron in het ruilverkavelingsgebied, vrijwel overal is het bouwland daar ondergeschikt aan gemaakt. In tabel 10 wordt een overzicht gegeven van het voorkomen van de verschillende soorten van veehouderij. Deze tabel zegt niets over het aantal dieren per bedrijf; de gegevens daarover, alsmede de absolute aantallen, zijn opgenomen in de bijlagen 35, 36, 37 en 38.

Tabel 10

DE VEEHOUDERIJ IN 1964

	Aantal bedrij- ven	Percentage bedrijven met						
		melk- koeien	mest- kal- veren	overig mest- en weidvee	mest- varkens	fok- zeugen	schapen	kippen
Landbouwers								
1 - 10 ha	147	100	2	25	22	18	4	50
10 - 20 ha	198	97	4	29	16	31	7	57
≥ 20 ha	88	95	2	41	16	27	8	59
Alle landbouwers	433	98	3	30	18	26	6	55
Appelscha	104	93	5	37	7	8	5	37
Fochteloo	67	99	1	13	28	37	12	75
Makkinga	119	99	3	37	16	29	5	54
Oosterwolde	143	100	2	28	23	31	6	59
C-geregistreerden	111	58	2	24	10	5	5	29
D-geregistreerden	68 ¹⁾	51	1	21	9	7	12	57
Afw. bedrijven	10 ¹⁾	40	10	30	30	20	10	50
Alle geregistreerden	622	85	3	28	16	20	7	50

1) Bij dit kleine aantal is de betrouwbaarheid van percentages gering.

Bron: C.B.S. 1964.

De cijfers spreken voor zichzelf; de melkveehouderij is algemeen op de bedrijven van landbouwers, behalve op een aantal voornamelijk grotere bedrijven in het gebied van Appelscha. Bovendien wordt op bijna een derde van de bedrijven mestvee gehouden; het houden van mestvee komt op de grote bedrijven meer voor dan op de kleinere. Ongeveer een vijfde van de bedrijven heeft mestvarkens, ruim een kwart van de bedrijven houdt fokzeugen. Op meer dan de helft van de bedrijven lopen kippen rond.

De vrij geringe verschillen tussen de bedrijfsgrootteklassen zouden erop kunnen wijzen dat het kleinere bedrijf in dit gebied geen eigen karakter heeft ten opzichte van het grotere bedrijf. Anders zouden de percentages kleine bedrijven met mestvarkens en kippen wel hoger zijn geweest. Het kleinere bedrijf en het grotere lijken dus veel op elkaar, zij het, dat het kleinere bedrijf iets intensiever wordt gedreven. Een bijzonderheid is het bestaan van lokale verschillen; zoals deze in tabel 10 tot uiting komen. Zo komen er in het gebied van Appelscha slechts in verhouding op een gering aantal bedrijven varkens voor; ook het aantal bedrijven met kippen is hier gering, terwijl mest- en weidvee er op vele bedrijven wordt aangetroffen. In het gebied van Fochteloo, dat aan het gebied van Appelscha grenst, komen meer bedrijven met varkens en vooral kippen voor dan elders in het blok, terwijl het aantal bedrijven met mest- en weidvee er zeer gering is.

De bijlagen 35, 36, 37 en 38 geven bovendien een inzicht in de

belangrijkheid van de verschillende diersoorten voor de bedrijven.

1. Ten eerste de rundveehouderij. Daarvan is de melkveehouderij verreweg het belangrijkste. De veedichtheid, het aantal melkkoeien per 100 ha grasland, varieert van 110 op de landbouwbedrijven van 25 ha en groter tot 151 op de bedrijven van 1-5 ha. De gemiddelde veedichtheid is in de laatste vijf jaren gestegen van 109 tot 121 of met 11%.

Het aantal kalveren en pinken per 100 melkkoeien bedraagt gemiddeld resp. 43 en 38, zowel de kleinere bedrijven als de grotere houden in dezelfde verhouding jongvee aan. Het aantal mestkalveren per bedrijf varieert op de 12 bedrijven met mestkalveren sterk. Slechts in een drie à vier gevallen is van kalvermesterij op landbouwbedrijven op iets grotere schaal sprake. Er is één speciale kalvermesterij in het gebied, terwijl bovendien één van de C-grondgebruikers een flink aantal kalveren mest. Het gemiddelde aantal overige mest- en weidedieren neemt toe bij stijgende bedrijfsgrootte tot bijna 10 op de bedrijven van 25 ha en groter.

Het percentage landbouwbedrijven met meer dan 10 melkkoeien bedroeg in 1959: 60 en in 1964: 76.

2. Op 78 bedrijven worden mestvarkens gehouden, het gemiddelde aantal mestvarkens per bedrijf, bijna 17, is niet hoog. Zo is het ook met het gemiddelde aantal fokzeugen, bijna 5, op 112 bedrijven.
3. De schapenhouderij is van weinig betekenis in het ruilverkavelingsgebied, gemeten aan het aantal bedrijven waarop schapen voorkomen en het gemiddelde aantal schapen per bedrijf.
4. Er is al gezegd dat er op meer dan de helft van de landbouwbedrijven kippen "rondlopen". Veel meer betekent het ook niet. Slechts op 26 bedrijven van landbouwers, op 8 C-bedrijven en op 5 speciale bedrijven komt het gemiddelde aantal kippen boven de 100. Er zijn slechts enkele gespecialiseerde pluimveebedrijven.

Deze gegevens bevestigen het hierboven reeds uitgesproken vermoeden, dat er weinig differentiatie tussen de bedrijven is waar te nemen en dat het kleine bedrijf in de regel een kopie is van het grote.

Tenslotte nog een opmerking over de melkproductie. Deze schommelt gemiddeld van jaar tot jaar, zodat uit de gegevens van bijlage 39 moeilijk een bepaalde lijn te halen is. Men zou misschien tot de conclusie kunnen komen dat het vetgehalte in de loop van de jaren iets gestegen is. Ten opzichte van de provincie als geheel is het aantal gecontroleerde koeien in de jaren 1958 t/m 1962 sneller toegenomen; de toeneming bedraagt in Makkinga 24%, in Oosterwolde 26% en in Friesland 16%.

§ 2. Bedrijfsuitkomsten van L.E.I.-bedrijven (bijlage 40)

Van de bedrijven in het ruilverkavelingsgebied zijn geen bedrijfsuitkomsten bekend. Wel is het mogelijk de gemiddelde resultaten over het boekjaar 1963/64 van enkele aan de boekhouding van het Landbouw-Economisch Instituut deelnemende bedrijven die in het ruilverkavelingsgebied gelegen zijn te laten zien. Bovendien kan worden beschikt over de gemiddelde resultaten van soortgelijke bedrijven in het desbetreffende landbouwgebied, de

Friese Wouden. Met grote voorzichtigheid kan men daaruit wel afleiden, op welke niveau de bedrijfsresultaten op de bedrijven van landbouwers in het ruilverkavelingsgebied ongeveer zullen liggen. Een vergelijking tussen de bedrijven in het ruilverkavelingsgebied en de aan de boekhouding deelnemende bedrijven wordt in bijlage 40 gemaakt. Bij de interpretatie van deze gegevens dient er rekening mee te worden gehouden, dat de gegevens van de L.E.I.-boekhouding zijn gebaseerd op een volledig boekjaar, terwijl de landbouwtellinggegevens slechts een momentopname zijn.

Het netto-overschot is in het boekjaar 1963/64 gemiddeld negatief geweest. Dat betekent een korting op het arbeidsinkomen van de ondernemer, of anders gezegd de boer verdient in zijn bedrijf minder dan het geldende landarbeidersloon. De resultaten worden bij het ontbreken van een bedrijfs-economische boekhouding niet als zodanig bemerkt om verschillende redenen. Ten eerste hebben de boeren eigendommen, waarvan de rente niet wordt gerekend. Ten tweede raakt de afschrijving - b.v. van gebouwen - veelal in het vergeetboek. De boer krijgt dus inkomsten welke niet voor consumptie in het gezin bestemd zijn.

§ 3. Mechanisatie en werk door derden (bijlagen 41 t/m 43)

Volgens bijlage 41 is op alle bedrijven van landbouwers met 20 en meer koeien een melkmachine in gebruik. Het percentage bedrijven met een melkmachine neemt beneden 20 koeien regelmatig af. Van de bedrijven met 5 t/m 9 koeien heeft er nog 1 op de 6 een melkmachine.

Van de 433 bedrijven van landbouwers beschikken er 148, d.i. iets meer dan een derde, over een trekker, van de bedrijven van 20 ha en groter bijna driekwart. Het aantal bedrijven met paarden vertoont een daarmee samenhangend, doch merkwaardig verloop. Het percentage bedrijven met paarden daalt van omstreeks 90 bij bedrijven met een oppervlakte beneden 10 ha tot 58 bij bedrijven van 15-20 ha om daarna weer te stijgen tot 76 bij bedrijven van 25 ha.

Van de bedrijven in het ruilverkavelingsgebied laat 57% wel werk door derden verrichten. Het grasmaaien wordt op meer dan een derde (36%) van de landbouwbedrijven wel aan derden uitbesteed. Ook de C- en D-grondgebruikers, vooral die met een bedrijf van 1 ha en groter, maken daarvoor veelvuldig van de loonwerker gebruik. Ongeveer een zesde (16%) van de landbouwbedrijven laat door derden het graan maaidorsen. Wanneer men zich er echter bewust van is, dat slechts 94 bedrijven zo'n 10% of meer bouwland in gebruik hebben, dan wordt duidelijk dat de bedrijven die graan laten maaidorsen ruim twee derde uitmaken van deze groep bedrijven. Het verspreiden van stalmest wordt door 29% van de landbouwbedrijven wel aan derden uitbesteed; de boeren, die hiervan gebruik maken, vindt men in alle grootteklassen.

§ 4. De arbeidskrachten op de bedrijven (bijlagen 44 t/m 47)

Ten tijde van de landbouwtelling in 1964 waren op de bedrijven van landbouwers 602 mannen en 248 vrouwen werkzaam, op de bedrijven van de

C-geregistreerden 95 mannen en 30 vrouwen, op de bedrijven van D-geregistreerden 59 mannen en 6 vrouwen en op de afwijkende bedrijven 18 mannen en 5 vrouwen. Samen 774 mannen en 289 vrouwen. Een vergelijking tussen 1959 en 1964 leert, dat het aantal bedrijven van landbouwers met 9% is afgenomen, het aantal daarop werkzame mannen met 19%. Het aantal op deze bedrijven werkende vrouwen is toegenomen met 15%. Toeneming van de productie en afnemng van vooral het aantal vreemde mannelijke arbeidskrachten en het aantal meewerkende zoons kan tot gevolg hebben gehad, dat meer vrouwen bij de werkzaamheden in het bedrijf zijn betrokken (b.v. ook bij het melken tijdens de weekends). Een andere factor zou kunnen zijn, dat in de desbetreffende periode de inkomsten van de werkende gehuwde vrouw geheel of voor een deel vrijgesteld zijn van inkomstenbelasting. Een meer administratieve verschuiving zou daar het gevolg van kunnen zijn.

Tabel 11

ARBEIDSKRACHTEN OP DE TELDATUM

Grootteklasse	Totaalaantal mannelijke arbeidskrachten		In % van het totale aantal mann. arb.kr.					
			bedrijfs- hoofden		meewerkende gezinsleden		vreemde arbeidskrachten	
	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964
Landbouwers 1-10 ha	235	161	86	89	13	9	1	2
10-20 ha	279	268	65	75	23	20	12	5
≥20 ha	231	173	46	56	19	19	35	25
Alle bedrijven	745	602	66	73	18	17	16	10

Bron: C.B.S.

In tabel 11 zijn alleen de mannelijke arbeidskrachten op de bedrijven van landbouwers opgenomen. Er komt ten eerste uit naar voren, dat vooral in de bedrijfsgrootteklasse van 1-10 ha en de grootteklasse van 20 ha en groter de aantallen mannelijke arbeidskrachten sterk in aantal zijn achteruitgegaan. Ten tweede blijkt eruit, dat het aandeel van de bedrijfshoofden in het totale aantal arbeidskrachten, vooral op bedrijven waar ook het aantal meewerkende gezinsleden en vreemde arbeidskrachten een belangrijke rol speelde, is toegenomen. Het aandeel van de meewerkende gezinsleden is gedaald op bedrijven van minder dan 20 ha, het aandeel van de vreemde arbeidskrachten is over de gehele linie belangrijk afgenomen. Op de C- en D-bedrijven is het aantal bedrijfshoofden enigszins afgenomen; het aantal mannelijke zowel als vrouwelijke meewerkende gezinsleden is er toegenomen. Dat kan b.v. gebeuren wanneer een landbouwer een ander beroep kiest en het bedrijf(je) aanhoudt, waar vrouw en kinderen dan voor zorgen.

De bijlagen 45 en 46 laten met betrekking tot de bedrijven van landbouwers ongeveer hetzelfde zien als bijlage 44, doch aan de hand van andere indelingscriteria. De echte weidebedrijven met 90% of meer grasland worden hoofdzakelijk door gezinsarbeidskrachten gedreven. Slechts op een

tiende van deze bedrijven werken in 1964 vreemde arbeidskrachten. Een heel verschil met de bedrijven met minder dan 70% grasland, welke voor twee derde van vreemde arbeidskrachten gebruik maken.

Voorts kan een indeling gemaakt worden naar arbeidsbezettingstype. Dat is voor de bedrijven van de landbouwers, welke aan de enquête hebben meegewerkt, in tabel 12 uitgewerkt.

Tabel 12

ARBEIDSBEZETTINGSTYPEN OP LANDBOUWBEDRIJVEN

Arbeidsbezettingstype ¹⁾	Aantal bedrijven							
	totaal	1-5 ha	5-7 ha	7-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	20-25 ha	≥ 25 ha
Bedrijfshoofd	273	20	32	70	83	40	15	13
Bedrijfshoofd en zoon(s)	93	1	4	8	28	23	11	18
Bedrijfshoofd, zoon(s) en vreemd personeel	6	-	-	-	-	1	1	4
Bedrijfshoofd en vreemd personeel	30	-	1	-	2	6	5	16
Overige typen	5	-	1	-	1	2	1	-
Totaal	407	21	38	78	114	72	33	51

1) Bij de vaststelling van het arbeidsbezettingstype is de arbeid van vrouwen buiten beschouwing gelaten.

Bron: L.E.I.-enquête 1964.

Op twee derde (67%) van de bedrijven werkt het bedrijfshoofd alleen, op bijna een kwart (23%) werkt hij samen met een zoon. Deze twee typen beslaan samen 90% van alle bedrijven. Het is duidelijk, dat op de kleinste bedrijven op een enkele uitzondering na alléén het bedrijfshoofd werkzaam is. Op grotere bedrijven neemt het aantal bedrijfshoofden alléén af tot 26% op de bedrijven van 25 ha en groter; het aantal bedrijfshoofden met zoon(s) neemt toe van 5% tot 35%. Vreemd personeel wordt pas van belang op bedrijven van 15 ha en groter, voornamelijk daar, waar geen zoon in het bedrijf werkzaam is.

Als laatste aspect van de arbeidsbezetting komt in deze paragraaf aan de orde de arbeidsdichtheid. Deze wordt uitgedrukt in de oppervlakte cultuurgrond per mannelijke arbeidskracht. In een gebied met een homogene agrarische structuur kan deze arbeidsdichtheid een indicator zijn voor de doelmatigheid van het gebruik van de factor arbeid. Hoewel er in de ruilverkaveling Ooststellingwerf geen sprake is van een uitgesproken homogene agrarische structuur (zie de bouwland-graslandverhouding), toch is uit de reeds eerder besproken indruk, dat het kleine bedrijf een meer of minder getrouwe kopie is van het grotere en uit de cijfers van bijlage 47 wel op te maken, dat er grote verschillen moeten bestaan. De verschillen tussen de deelgebieden zijn frappant; ook deze zijn niet geheel toe te schrijven aan verschillen in bedrijfstype en intensiteit van het grondgebruik.

HOOFDSTUK IV

AGRARISCH-SOCIALE ASPECTEN

De vorige hoofdstukken dragen voornamelijk een kwantitatief karakter, er is onder meer gesproken over bevolkingsaantallen, aantallen bedrijven, aantallen dieren en aantallen arbeidskrachten. Voor de bedrijfsuitkomsten waar in het vorige hoofdstuk terloops over is gesproken, is de kwaliteit van de boer als ondernemer ook van groot belang voor de in het voorgaande bedoelde gegevens. Die kwaliteit hangt samen met de leeftijd, de scholing, het lidmaatschap van organisaties en coöperaties, etc., al zijn deze samenhangen bepaald niet kwantificeerbaar. Omdat de factor "boer" zo belangrijk is, kan een beschrijving van enkele van deze aspecten niet achterwege blijven. Ook de zoons en dochters, de toekomstige boeren en boerinnen, mogen daarbij niet ontbreken. Het inventarisatieformulier is voor gegevens van deze aard een zeer gebrekkige bron van informatie. Daarom is bij het verzamelen van aanvullende gegevens door middel van een enquête vooral aan de agrarisch-sociale aspecten aandacht besteed.

De eerste paragraaf is aan de bedrijfshoofden gewijd, de tweede aan de zoons, de derde aan de dochters en schoonzonen en de laatste paragraaf houdt zich bezig met de opvolgingssituatie op de bedrijven.

§ 1. De bedrijfshoofden (bijlagen 48 t/m 52)

a. Leeftijdsopbouw

De gemiddelde leeftijden van de verschillende groepen geregistreerden zijn gedurende de laatste vijf jaren nagenoeg niet veranderd. De gemiddelde leeftijden van de landbouwers op bedrijven van verschillende grootte lopen nauwelijks uiteen; slechts op de kleinste bedrijven ligt de gemiddelde leeftijd aanmerkelijk hoger dan op de overige. Het een en ander komt naar voren uit de bijlagen 48 en 49. Van de landbouwers is 42% jonger dan 45 jaar, 54% valt in de leeftijdsklasse van 45 tot 65 jaar en 4% is 65 jaar of ouder.

De leeftijden van de C-geregistreerden ontlopen die van de landbouwers niet veel, al lijkt het of de in deze groep thuishorende geregistreerden zonder cultuurgrond jonger zijn dan de overige. De D-geregistreerden zijn uiteraard gemiddeld heel wat ouder.

b. Agrarisch onderwijs

Zoals overal elders blijkt ook in Ooststellingwerf een duidelijk verband te bestaan tussen door de bedrijfshoofden gevolgd landbouwonderwijs en de grootte van het bedrijf. Het percentage landbouwers zonder agrarisch onderwijs (dus ook geen cursussen) bedraagt voor de bedrijfsgrootteklassen van kleiner dan 10 ha, 10-20 ha en 20 ha en meer resp. 50, 20 en 13. Het merkwaardige is, dat het percentage landbouwers dat cursussen volgde, in alle grootteklassen om en nabij de 30 ligt. De verschillen zijn dus

het gevolg van een geringere deelname aan het landbouwdagonderwijs van de landbouwers op de kleinere bedrijven. Van de C- en D-geregistreerden heeft resp. 36% en 16% landbouwonderwijs in enigerlei vorm genoten.

c. Lidmaatschappen

De enquête heeft ook gegevens opgeleverd over het lidmaatschap van standsorganisaties. Bijna 82% van de landbouwers is bij een van de organisaties aangesloten, 16% van de C-geregistreerden en 51% van de D-geregistreerden. Bij de landbouwers varieert het percentage lidmaatschappen van 57 op de bedrijven van 1-5 ha tot 90 op de bedrijven van 25 ha en groter. Ook in dit opzicht bestaat een duidelijke samenhang met de grootte van het bedrijf. Schommelt in de overige gebieden het percentage niet aangesloten landbouwers om de 15, in Appelscha is het het dubbele, nl. 30. Van de drie standsorganisaties telt in het ruilverkavelingsgebied de Friese Maatschappij van Landbouw verreweg de meeste leden. Zie ook bijlage 51.

d. Het Ontwikkelings- en Saneringsfonds

In Friesland werden tot eind 1964 meer dan 800 aanvragen voor een periodieke uitkering bij bedrijfsbeëindiging bij het Ontwikkelings- en Saneringsfonds ontvangen. Om voor deze uitkeringen in aanmerking te komen moet de aanvrager aan een aantal voorwaarden voldoen. Aan de hand van deze voorwaarden is in bijlage 52 berekend en geschat hoeveel van de geregistreerden in het ruilverkavelingsgebied voor bedrijfsbeëindiging via het Saneringsfonds in aanmerking zouden kunnen komen. Aan 4 van de 5 basisvoorwaarden voldoen er 120: 106 landbouwers, 12 D-grondgebruikers en 2 bedrijfshoofden van afwijkende bedrijven. Het inkomenscriterium geeft aanleiding tot een schatting (op grond van de bedrijfsgrootte), die het voornoemde aantal in aanmerking komenden tot op twee derde zou terugbrengen. Wanneer daarvan nog de bedrijfshoofden met een opvolger worden afgetrokken, dan blijven er 60 over: 47 landbouwers, 12 D-grondgebruikers en 1 bedrijfshoofd op een afwijkend bedrijf. Dezen hebben in totaal 384 ha cultuurgrond in gebruik. In het eerste halfjaar sedert het inwerking-treden van de regeling kwamen uit het ruilverkavelingsgebied 21 aanvragen, d.i. 35% van het geraamde aantal.

§ 2. De z o o n s v a n d e b e d r i j f s h o o f d e n (b i j l a g e n 53 t/m 55)

a. Leeftijdsopbouw

De bijlagen 53 en 54 laten zien dat er een verschil in leeftijdsopbouw bestaat tussen de zoons van landbouwers en de zoons van de overige geregistreerden. Alleen al door de relatief hoge leeftijd van de D-geregistreerden komen er in bijlage 54 veel meer zoons in de hogere leeftijdsklassen terecht. Met deze verschillen in leeftijdsopbouw moet bij de beoordeling van onderwerpen als beroepskeuze en onderwijs terdege rekening worden gehouden. Alléén de zoons van 15 jaar en ouder zijn in de enquête opgenomen.

b. Onderwijs

De zoons zijn in te delen in schoolgaand, werkend en niet werkend (b.v. invalide).

Van de 350 zoons van landbouwers hebben er gevolgd of volgen er nog:

voortgezet dagonderwijs	302 of 86%,
cursusonderwijs	10 of 3%,
geen voortgezet onderwijs	34 of 10%,

terwijl van 4 zoons of 1% van het totaal niets over het voortgezet onderwijs bekend is. Ruim een vijfde van de zoons van landbouwers, namelijk 21%, volgt nog voortgezet onderwijs.

De vorm van voortgezet onderwijs, welke 312 zoons van landbouwers gevolgd hebben of nog volgen is:

lagere landbouwschool	114 of 37%,
middelbare landbouwschool	43 of 14%,
landbouwcursus	6 of 2%,
technisch dagonderwijs	72 of 23%,
overig dagonderwijs	73 of 23%,
niet-agrarische cursus	4 of 1%.

Het aantal zoons, dat landbouwonderwijs volgde of volgt bedraagt dus 53% van alle zoons met voortgezet onderwijs.

De zoons van de overige geregistreeerden vertonen een geheel ander beeld; bij de beoordeling van de cijfers in bijlage 54 moet er, zoals gezegd, rekening mee worden gehouden dat deze zoons gemiddeld ouder zijn. Van deze 145 zoons heeft 53% voortgezet dagonderwijs, 12% cursusonderwijs en 35% geen voortgezet onderwijs genoten. De belangstelling voor de agrarische richting van de zoons met voortgezet onderwijs is hier minder dan bij de zoons van landbouwers, namelijk 38%. Technisch onderwijs (33%) en overig dag- en cursusonderwijs (29%) vormen hier samen de hoofdmoot.

c. Beroep, burgerlijke staat en woonplaats

De schoolgaande zoons van de landbouwers buiten beschouwing gelaten, zijn er 276 die een beroep uitoefenen. Daarvan werken er 150 of 55% in de landbouw en wel als zelfstandig ondernemer 30 (11%), op het ouderlijke bedrijf 110 (40%) en in loondienst 10 (4%). Een deel van de thuis meewerkende zoons gaat tevens naar de landbouwschool.

De 126 zoons (45%), die buiten de landbouw werken, zijn als volgt over de beroepen verdeeld: 3% in een aan de landbouw verwant beroep, 13% als hoofdarbeider, 29% als handarbeider. Van de bedrijfshoofden met bedrijven kleiner dan 15 ha werkt 34% van de zoons in de landbouw, van de overige 53%. Ook bestaat er een duidelijk verband tussen bedrijfsgrootte van het ouderlijke bedrijf en beroep buiten de landbouw; de verhouding van het aantal hoofdarbeiders tot het aantal handarbeiders is bij zoons van landbouwers op een bedrijf van minder dan 15 ha en grotere bedrijven resp. 1 : 0,85 en 1 : 3,9.

Van de 145 zoons der overige geregistreeerden oefenen er 129 een beroep uit. In de landbouw 29% (zelfstandig 10%, thuis 9,5% en in loondienst 9,5%). Merkwaardigerwijs werken er van de D-geregistreeerden naar verhouding net zoveel zoons in de landbouw als van de C-geregistreeerden. De verhouding van het aantal hoofdarbeiders tot het aantal handarbeiders onder de buiten de landbouw werkende zoons van C- en D-geregistreeerden is resp. 1 : 17 en 1 : 3,3.

De zoons van de landbouwers zijn voor 31% gehuwd, de zoons van de overige geregistreerden voor 55%, inwonend resp. voor 62% en 43%. Het leeftijdsverschil is bepalend voor de verschillen, alsmede waarschijnlijk het feit, dat boerenzoons later huwen in verband met de bedrijfsopvolging.

Er behoeft niet lang te worden stilgestaan bij het feit, dat bijna alle gehuwde zoons uitwonend zijn en de meeste ongehuwde zoons inwonend. Van de uitwonende zoons van de landbouwers woont 44% in Ooststellingwerf, 7% in een aangrenzende gemeente, 16% in overig Friesland en 32% in andere provincies. De jongste zoons trekken, blijkens bijlage 55, het verste weg.

§ 3. De dochters en schoonzons van de bedrijfshoofden (bijlagen 56 en 57)

Ook van de dochters zijn bij de enquêtegegevens verzameld. Deze zijn opgenomen in de bijlagen 56 en 57.

De ongehuwde - en dus naar verhouding de jongste - dochters van de geregistreerden, 190 in getal, volgen of volgden voor 78% voortgezet dag-onderwijs, voor 8% cursussen, terwijl 14% van voortgezet onderwijs verstoppen bleef. Vooral de huishoudschool is door vele - 38% - van deze meisjes bezocht, bovendien geniet het ulo - 27% - een goede belangstelling.

Van de werkende dochters van landbouwers (95) helpt een kwart thuis in de huishouding of thuis in het bedrijf, ruim een ander kwart werkt als huishoudster, dienstbode of in de winkel. De dochters van C- en D-geregistreerden werken hoofdzakelijk buiten het ouderlijke gezin en bedrijf, meer dan een derde werkt in andere gezinnen als huishoudster en dienstbode. De verzorgende beroepen staan bij de werkende dochters van de geregistreerden wel in de belangstelling; ook het aantal gezins-, kraam- en kinderverzorgsters en verpleegsters wijst in die richting. Uit bijlage 57 blijkt, dat van de schoonzons van de landbouwers ruim een derde in dezelfde bedrijfstak werkzaam is, ruim een kwart als zelfstandig landbouwer.

Het aantal schoonzons van de andere categorieën geregistreerden, dat in de agrarische sector werkt, is naar verhouding niet veel minder, nl. ruim 30%; zij het, dat er minder zelfstandig zijn (18%).

De overige schoonzons van wie het beroep bekend is, werken hoofdzakelijk als handarbeider buiten de landbouw.

Van de gehuwde dochters woont 40 à 50% in de gemeente Ooststellingwerf, dus naar verhouding evenveel als bij de zoons.

§ 4. Bedrijfsopvolging (bijlage 58)

Gegevens die betrekking hebben op de bedrijfsopvolging, staan vooral in gebieden waar een ruilverkaveling wordt voorbereid in het middelpunt van de belangstelling. Bij de beoordeling van getallen welke de bedrijfsopvolgingssituatie beogen weer te geven moet de grootst mogelijke voorzichtigheid worden betracht.

Doorgaans wordt bij de beschrijving van de opvolgingssituatie op landbouwbedrijven uitgegaan van cijfers, welke op een bepaald moment het aantal bedrijfshoofden en het aantal meewerkende zoons weergeven. Men kan dan

zeggen, dat de periode van zelfstandig worden tot bedrijfsoverdracht gemiddeld voor landbouwers 35 jaar is (leeftijd van zelfstandig worden ± 30 jaar, leeftijd van overdracht ± 65 jaar). Per jaar zal dus gemiddeld $1/35$ van het aantal bedrijven worden overgedragen. De meewerkende zoons zijn tot hun 15e jaar leerplichtig geweest; op 30-jarige leeftijd worden ze gemiddeld zelfstandig. Dus: per jaar komt gemiddeld $1/15$ van het aantal meewerkende zoons voor opvolging in aanmerking. Is het quotiënt van het aantal jaarlijks voor opvolging in aanmerking komende zoons en het aantal jaarlijks vrijkomende bedrijven gelijk aan 1, dan is het aantal opvolgers in overeenstemming met het aantal vrijkomende bedrijven. Is het quotiënt groter dan 1, dan zijn er te veel opvolgers, is het kleiner dan 1, dan zijn er voor bepaalde bedrijven geen opvolgers meer. Dit alles onder aanneming van een gelijkblijvend totaalaantal bedrijven. De moeilijkheid is echter, dat het aantal potentiële opvolgers niet precies gelijk is te stellen met het aantal meewerkende zoons. Zo kunnen er zoons voortgezet dagonderwijs volgen, terwijl ze duidelijk als potentieel opvolger in aanmerking moeten worden genomen. Bovendien kunnen er zoons van landbouwers bij andere boeren in loondienst werken om later het ouderlijke bedrijf over te nemen. Voorts kan er een schoonzoon opvolgen. Voor een goed bedrijf zal tenslotte de belangstelling van buiten het beschouwde gebied ook van betekenis zijn. Zo zijn er allerlei factoren, die een voorzichtige beoordeling nodig maken.

Aan de hand van de cijfers uit bijlage 44 is een schatting van de opvolgingssituatie te maken. Het aantal bedrijfshoofden is groter dan het aantal bedrijven; een deel van de bedrijven heeft dus een meerhoofdige leiding. Dat kunnen zijn broers en/of zusters, maar ook de vader/moeder plus opvolgende zoon die mee in de leiding van het bedrijf is betrokken. In tabel 13 is gerekend, dat de helft van het verschil tussen het aantal bedrijven en het aantal bedrijfshoofden aan deze zoons is toe te schrijven. Bovendien zijn alle mannelijke medewerkende gezinsleden tot de potentiële opvolgers gerekend.

Tabel 13

BEDRIJFSOPVOLGINGSSITUATIE

Landbouwbedrijven	Aantal bedrijven		Aantal potentiële opvolgers 1)		Aantal potentiële opvolgers per 100 bedrijven	
	1959	1964	1959	1964	1959	1964
1 - 10 ha	202	147	31	14	15	10
10 - 20 ha	178	198	65	54	37	27
≥ 20 ha	95	88	49	37	52	42
Alle landbouwers	475	433	145	105	31	24

1) Aantal medewerkende gezinsleden plus de helft van het (positieve) verschil tussen aantal mannelijke bedrijfshoofden en aantal bedrijven.

Bron: C.B.S. 1959 en 1964, L.E.I.

In deze tabel is dus voor de beoordeling van de opvolgingssituatie het aantal potentiële opvolgers per 100 bedrijven berekend. Onder de in het begin van deze paragraaf vermelde omstandigheden bedraagt bij een quotiënt (de jaarlijks in aanmerking komende opvolgers in verhouding tot de jaarlijks vrijkomende bedrijven) van 1, d.i. een evenwichtssituatie, het aantal opvolgers per 100 bedrijven 43. 1) Uit de tabel zou kunnen worden opgemaakt, dat de opvolgingssituatie in de laatste vijf jaren in deze zin is verbeterd, dat er op de bedrijven van 20 ha en groter een evenwichtssituatie is ontstaan na een aanvankelijk teveel aan opvolgers, terwijl op de kleinere bedrijven de belangstelling voor opvolging sterk aan het verminderen is.

In het geval van de ruilverkaveling Ooststellingwerf is door middel van de enquête naar de werkelijke opvolgingssituatie gevraagd op bedrijven van bedrijfshoofden, die 50 jaar of ouder zijn en die naar schatting binnen de komende 15 jaar het bedrijf zullen overdragen. Zie hiervoor bijlage 58. De werkelijke opvolgingssituatie doet verwachten, dat met name in de grootteklasse van 1-10 ha en in de grootteklasse van 20 ha en meer er nog minder bedrijven door een zoon zullen worden overgenomen dan uit tabel 13 is te berekenen. Er zullen dus in de komende jaren veel bedrijven van landbouwers vrijkomen, welke niet door een zoon van het thans aanwezige bedrijfshoofd worden overgenomen. Wanneer ze niet in hun geheel door anderen worden voortgezet zal er voor vele bedrijven een kans komen zich met behulp van de vrijgekomen grond te vergroten. Uit bijlage 58 zou men kunnen schatten, dat er in de eerstkomende 15 jaren ongeveer 100 bedrijven van landbouwers niet door een zoon van het vorige bedrijfshoofd worden overgenomen, gemiddeld zo'n 7 per jaar. In de afgelopen 5 jaar verdwenen er 20 landbouwbedrijven doordat er geen opvolger voor was (bijlage 15). Uit deze cijfers zou dus tot een toeneming van het tempo der bedrijfsbeëindiging geconcludeerd kunnen worden. Bovendien komen er een aantal C- en D-bedrijven ter beschikking voor andere liefhebbers.

De opvolgende zoons zijn in de regel goed op hun toekomstige taak voorbereid; 89% van hen heeft agrarisch dagonderwijs gevolgd, 2% agrarische cursussen en slechts 9% heeft geen agrarisch onderwijs gehad. Bijna zonder uitzondering hebben ze op het ouderlijke bedrijf - geheel of gedeeltelijk - meegewerkt.

---

1) Zie L.E.I.-verslag No. 18: "De Haagse Beemden".

DE BEVOLKING SINDS 1910

	Aantal inwoners		Neder- land	Indexcijfers (1910=100)		
	Ooststel- lingwerf	Fries- land		Ooststel- lingwerf	Fries- land	Neder- land
1910	10619	366939	5945525	100	100	100
1920	13059	387284	6926314	123	106	116
1930	14558	403369	7952634	137	110	134
1940	16097	431618	8923245	152	118	150
1947	17044	459361	9625499	161	125	162
1950	17632	467731	10204689	166	127	172
1955	18025	470348	10821661	170	128	182
1960	18861	478206	11417254	172	130	192
1961	18913	479893	11556008	178	131	194
1962	18754	483162	11721416	177	132	197
1963	18483	487061	11889962	174	133	200

Bron: C.B.S.

Bijlage 2

DE LOOP VAN DE BEVOLKING

	Gemeente	
	Ooststellingswerf	vestigings- overschot
1911 - 1915	947	303
1916 - 1920	1187	1
1921 - 1925	1272	-251
1926 - 1930	1191	-713
1931 - 1935	1173	-452
1936 - 1940	1050	-232
1941 - 1945	1090	-319
1946 - 1950	1370	-606
1951 - 1955	1344	-953
1956 - 1960	1286	-398
1961	247	-406
1962	240	-511

Bron: C.B.S.

ENIGE GEGEVENS PER WIJK

	Gemeente Ooststellingwerf										buiten het r.v.k. blok gelegen
	totaal	in het ruilverkavelingsblok gelegen								Fochtelo 55 en 56	
		Dosterwolde		Makkinga 20 en 21	Langedijk 24	Nijeberkoop 32	Appelscha 50, 51, 52	Ravenswoud 53 en 54			
		00	totaal								
Bevolking: totaal	18861	9760	3226	1009	218	381	3392	583	951	9101	
Percentage: r.k.	1	2	2	0	-	-	3	-	1	1	
N.h.	47	46	53	64	72	54	39	20	43	48	
Gereformeerd	18	12	13	6	5	3	18	2	6	24	
overig kerkgenootschap	4	6	2	0	-	-	1	-	45	3	
geen kerkgenootschap	30	34	30	30	23	43	39	78	5	24	
Mannelijke beroepsbevolking: totaal	5100	2501	776	294	70	130	841	161	229	2599	
Percentage: landbouw	41	35	9	55	76	74	36	52	51	48	
nijverheid	34	35	45	33	17	18	30	37	35	32	
handel en verkeer	12	13	20	7	1	4	14	4	3	11	
overige	13	17	26	5	6	4	20	7	11	9	
Aantal landbouwers 1)	1225	462	27	112	36	58	127	25	77	763	
Aantal landarbeiders 1)	361	186	31	19	4	12	85	27	8	175	
Aantal woonforenzen	757	359	112	32	5	12	132	21	45	398	
Aantal boerderijen en tuinderswoningen	1324	503	27	122	39	70	142	27	76	821	

1) Gezinshoofden

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960

DE WOONFORENZEN

	Aantal woonforenzen 1)				
	totaal	in de landbouw	in de nijverheid	in de bouw- nijverheid	in de ove- rige be- drijfstakken
Wonend in Ooststellingwerf, werkend in 2)					
Heerenveen	53	2	39	8	4
Opsterland	13	5	4	2	2
Weststellingwerf	14	-	8	3	3
Norg Dr.	84	21	-	22	41
Smilde Dr.	28	7	18	2	1
Smallingerland	90	-	82	5	3
Assen Dr.	39	-	13	17	9
Alle woonforenzen	369	40	188	70	71
Waarvan in aangrenzende gemeenten	195	35	69	37	54

1) Dagelijks naar de woongemeente heen en weer reizende mannen

2) Gemeenten met ≥ 10 mannelijke woonforenzen

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960

Bijlage 5

DE WOONFORENZEN: VERVOERMIDDELEN

	Gemeente Ooststellingwerf	
	1947	1960
Aantal woonforenzen (mannen + vrouwen) ¹⁾	263	482
Percentage dat reist per		
trein		1
tram	2	-
bus	12	45
personenauto	1	3
motor of scooter	3	2
bromfiets	-	20
rijwiel	80	29
overige vervoermiddelen	-	0
onbekend welk vervoermiddel	-	0

1) Dagelijks naar de werkgemeente reizenden

Bron: C.B.S.   Volks- en beroepstelling 1947
                   Algemene volkstelling 1960

Bijlage 6

DE WERKFORENZEN

	Aantal werkforenzen 1)				
	totaal	in de landbouw	in de nijverheid	in de bouw- nijverheid	in de ove- rige be- drijfstakingen
Werkend in Ooststellingwerf					
wonend in 2)					
Heerenveen	50	11	12	22	5
Opsterland	36	3	13	13	7
Weststellingwerf	40	7	26	3	4
Diever Dr.	12	4	8	-	-
Norg Dr.	12	-	7	2	3
Smilde Dr.	16	10	1	1	4
Alle werkforenzen	206	40	79	50	37
waarvan uit aangrenzende gemeenten	166	35	67	41	23

1) Dagelijks naar de werkgemeente heen en weer reizende mannen

2) Gemeenten met ≥ 10 mannelijke werkforenzen

Bron: C.B.S. Algemene volkstelling 1960

GEREGISTREERDE TELPLICHTIGEN 1959

Bijlage 7

	A	B	C	D	Spec.	Totaal
onder cultuurgrond	-	-	6	10	-	16
< 1 ha	-	-	33	13	3	49
1 - 2 ha	2	-	25	22	-	49
2 - 3 ha	5	-	19	8	2	34
3 - 4 ha	5	5	8	8	1	27
4 - 5 ha	19	7	10	1	1	38
5 - 6 ha	28	4	3	1	-	36
6 - 7 ha	30	2	1	1	-	34
7 - 8 ha	44	-	-	1	-	45
8 - 9 ha	27	3	2	1	-	33
9 - 10 ha	20	1	-	-	-	21
10 - 11 ha	26	-	-	1	-	27
11 - 12 ha	20	1	2	-	-	23
12 - 13 ha	21	-	1	-	-	22
13 - 14 ha	23	-	1	-	-	24
14 - 15 ha	13	1	-	-	-	14
15 - 16 ha	11	1	-	-	-	12
16 - 17 ha	12	-	-	-	-	12
17 - 18 ha	11	-	-	-	-	11
18 - 19 ha	20	1	-	-	-	21
19 - 20 ha	15	2	-	-	-	17
20 - 21 ha	8	1	1	-	-	10
21 - 22 ha	5	1	-	-	-	6
22 - 23 ha	14	-	-	-	-	14
23 - 24 ha	7	-	-	-	-	7
24 - 25 ha	9	-	1	-	-	10
25 - 26 ha	7	-	-	-	-	7
26 - 27 ha	5	-	-	-	-	5
27 - 28 ha	2	-	-	-	-	2
28 - 29 ha	3	-	-	-	-	3
29 - 30 ha	5	-	-	-	-	5
30 - 31 ha	1	-	-	-	-	1
31 - 32 ha	4	-	-	-	-	4
32 - 33 ha	1	-	-	-	-	1
33 - 34 ha	1	-	-	-	1	2
34 - 35 ha	2	-	-	-	1	3
35 - 36 ha	1	-	-	-	-	1
36 - 37 ha	-	-	-	-	-	-
37 - 38 ha	2	-	-	-	-	2
38 - 39 ha	2	-	-	-	-	2
39 - 40 ha	4	-	-	-	-	4
40 - 42 ha	1	-	-	-	-	1
42 - 43 ha	1	-	-	-	-	1
43 - 44 ha	1	-	-	-	-	1
44 - 46 ha	1	-	-	-	-	1
46 - 48 ha	2	-	-	-	-	2
48 - 49 ha	1	-	-	-	-	1
49 - 51 ha	1	-	-	-	-	1
51 - 52 ha	1	-	-	-	-	1
52 - 60 ha	1	-	-	-	-	1
telplichtigen	445	30	113	67	9	664

anen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

GEREGISTREERDE TELPLICHTIGEN 1964

Bijlage 8

	Aantal telplichtigen in het r.v.k.-blok					totaal
	in de beroepsgroep					
	A	B	C	D	spec.	
Zonder cultuurgrond	-	-	12	4	1	17
< 1 ha	-	-	24	17	2	43
1 - 2 ha	1	-	28	20	-	49
2 - 3 ha	1	-	11	11	3	26
3 - 4 ha	1	1	12	9	-	23
4 - 5 ha	16	1	10	4	-	31
5 - 6 ha	23	3	5	2	-	33
6 - 7 ha	17	1	2	-	1	21
7 - 8 ha	30	1	-	-	-	31
8 - 9 ha	26	1	-	-	-	27
9 - 10 ha	21	3	1	-	-	25
10 - 11 ha	33	-	-	1	-	34
11 - 12 ha	18	-	1	-	-	19
12 - 13 ha	28	-	-	-	-	28
13 - 14 ha	21	2	2	-	-	25
14 - 15 ha	17	-	-	-	-	17
15 - 16 ha	14	-	-	-	-	14
16 - 17 ha	16	-	-	-	-	16
17 - 18 ha	12	-	-	-	-	12
18 - 19 ha	18	2	-	-	-	20
19 - 20 ha	15	2	1	-	-	18
20 - 21 ha	7	1	1	-	-	9
21 - 22 ha	7	-	-	-	-	7
22 - 23 ha	5	1	1	-	1	8
23 - 24 ha	5	-	-	-	-	5
24 - 25 ha	8	-	-	-	-	8
25 - 26 ha	4	-	-	-	-	4
26 - 27 ha	6	-	-	-	-	6
27 - 28 ha	5	-	-	-	-	5
28 - 29 ha	5	-	-	-	-	5
29 - 30 ha	5	-	-	-	-	5
30 - 31 ha	4	-	-	-	-	4
31 - 32 ha	2	-	-	-	-	2
32 - 33 ha	3	-	-	-	-	3
33 - 34 ha	1	-	-	-	-	1
34 - 35 ha	3	-	-	-	-	3
35 - 36 ha	1	-	-	-	-	1
36 - 37 ha	2	-	-	-	-	2
37 - 38 ha	2	-	-	-	-	2
38 - 39 ha	1	-	-	-	-	1
41 - 42 ha	-	-	-	-	1	1
42 - 43 ha	1	-	-	-	-	1
43 - 44 ha	2	-	-	-	-	2
44 - 45 ha	2	-	-	-	-	2
47 - 48 ha	1	-	-	-	-	1
48 - 49 ha	1	-	-	-	-	1
50 - 51 ha	1	-	-	-	-	1
51 - 52 ha	1	-	-	-	-	1
59 - 60 ha	1	-	-	-	-	1
92 - 93 ha	-	-	-	-	1	1
Alle telplichtigen	414	19	111	68	10	622

Bronnen: C.B.S. 1964, L.E.I.

GEREGISTREERDEN NAAR BEROEPSGROEP

	Aantal geregistreerden									
	Appelscha		Fochtelo		Makkinga		Oosterwolde		totaal	
	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964
Landbouwers										
1 - 5 ha	12	5	7	4	7	4	17	8	43	21
5 - 7 ha	17	15	9	7	18	8	20	14	64	44
7 - 10 ha	19	16	12	10	31	25	33	31	95	82
10 - 15 ha	22	22	17	15	29	38	37	44	105	119
15 - 20 ha	16	16	11	17	23	22	23	24	73	79
20 - 25 ha	14	14	9	5	9	9	13	6	45	34
≥ 25 ha	17	16	10	9	11	13	12	16	50	54
Taal	117	104	75	67	128	119	155	143	475	433
Groep C										
onder cultuurgrond	2	4	1	1	1	2	2	5	6	12
< 1 ha	21	14	1	2	4	3	7	5	33	24
1 - 5 ha	28	33	1	2	17	15	16	11	62	61
5 - 7 ha	2	3	-	1	2	3	-	-	4	7
7 - 10 ha	1	-	-	-	-	1	1	-	2	1
10 - 15 ha	1	2	-	-	1	1	2	-	4	3
15 - 20 ha	-	1	-	-	-	-	-	-	-	1
20 - 25 ha	2	1	-	-	-	-	-	1	2	2
Taal	57	58	3	6	25	25	28	22	113	111
Groep D										
onder cultuurgrond	3	-	-	-	4	1	3	3	10	4
< 1 ha	8	8	-	1	1	4	4	4	13	17
1 - 5 ha	9	11	3	3	13	16	14	14	39	44
5 - 7 ha	1	1	-	-	1	-	-	1	2	2
7 - 10 ha	1	-	-	-	-	-	1	-	2	-
10 - 15 ha	-	-	-	-	-	-	1	1	1	1
Taal	22	20	3	4	19	21	23	23	67	68
Landbouwbedrijven										
onder cultuurgrond	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1
< 1 ha	1	-	-	-	1	-	1	2	3	2
1 - 5 ha	1	1	1	-	-	-	2	2	4	3
≥ 25 ha	2	3	-	1	-	-	-	-	2	4
Taal	4	4	1	1	1	-	3	5	9	10
Totaal geregistreerden	200	186	82	78	173	165	209	193	664	622

bron: C.B.S. Landbouwtellingen 1959 en 1964

HET NEVENBEROEP VAN DE B- EN HET HOOFDBEROEP VAN DE C- GEREGETREERDEN, 1959

	Aant. geregistreerden in de beroepsgroep			
	B	C		
		totaal	zonder cult.-grond	
				< 1 ha ≥ 1 ha
Melkrijder	7	2	-	- 2
Landarbeider	5	45	-	- 29
Grondwerker, gem. arbeider	-	15	1	2 12
Loonwerker	3	1	-	- 1
Veehandelaar, fouragehandelaar	4	18	1	2 15
Overige landbouwverwante beroepen	6	1	-	- 1
Verzorgende beroepen	3	13	1	3 9
Industriearbeider	-	7	-	6 1
Los arbeider	-	5	-	3 2
Overige beroepen	2	6	3	1 2
Alle beroepen	30	113	6	33 74

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

NEVENBEROEPEN VAN DE B- EN HOOFDBEROEPEN VAN DE C- GEREGETREERDEN, 1964

	Aant. geregistreerden in de beroepsgroep			
	B	C		
		totaal	zonder cult.-grond	
				< 1 ha ≥ 1 ha
Melkrijder	4	5	1	- 4
Land-, tuin- en bosarbeider	1	18	-	6 12
Grondwerker, gemeentearbeider	2	18	-	5 13
Loonwerker	3	3	1	- 2
Overige landbouw verwante beroepen	4	20	-	2 18
Verzorgende beroepen in de dorps-gemeenschap	3	7	-	2 5
Industriearbeider	-	17	6	5 6
Bouwvakarbeider	-	12	2	3 7
Overige beroepen	2	11	2	1 8
Alle beroepen	19	111	12	24 75

Bronnen: C.B.S. 1964, L.E.I.

DE GEREГИSTREERDEN IN GROEP D, 1959

	Aantal geregistreerden			
	totaal	zonder cult.-grond	< 1 ha	≥ 1 ha
Vroeger beroep	49	9	4	36
Landbouwer	2	-	2	-
Landarbeider	1	-	-	1
Grondwerker	1	-	-	1
Caféhouder	5	-	2	3
Ov. niet-agrarische beroepen	5	-	3	2
Onbekend	4	1	2	1
Invaliden	67	10	13	44
Alle beroepen				

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

DE GEREГИSTREERDEN IN GROEP D, 1964

	Aantal geregistreerden			
	totaal	zonder cult.-grond	< 1 ha	≥ 1 ha
Vroeger beroep	43	3	4	36
Landbouwer	12	-	10	2
Landarbeider	6	1	2	3
Overige arbeiders	7	-	1	6
Overige beroepen	68	4	17	47
Alle geregistreerden				

Bronnen: C.B.S. 1964 en L.E.I.

DE AFWIJKENDE BEDRIJVEN, 1959

	Aantal geregistreerden	
	totaal	< 1 ha ≥ 1 ha
Pluimveehouder	5	1 4
Varkenshouder	1	1 -
Tuinder	1	1 -
Groot landbouwbedrijf	1	- 1
Groot landbouwbedrijf annex bosexploitatie	1	- 1
Totaal	9	3 6

DE AFWIJKENDE BEDRIJVEN, 1964

	Aantal bedrijven					
	totaal	zonder cult.- grond	< 1 ha	1-5 ha	5-10 ha	20-25 ha ≥ 40 ha
Pluimveehouders	6	1	2	2	1	-
Kalvermester	1	-	-	1	-	-
Vetweider	1	-	-	-	-	1
Akkerbouwers	2	-	-	-	-	-
Totaal	10	1	2	3	1	1

Bronnen: C.B.S. 1964, L.E.I.

DE BEDRIJVEN VAN ≥ 1 HA EN DE CULTUURGROND (1910 - 1959)

	Aantal bedrijven					Percentage bedrijven					Oppervl. cult.- grond	Gemiddelde bedrijfs- grootte	Indexcijfer (1910 = 100)	
	totaal	in de grootteklasse				in de grootteklasse				aant. bedr.			oppervl. cult.gr.	gemiddelde bedrijfsgrootte
		1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	≥ 20 ha	1-5 ha	5-10 ha	10-20 ha	≥ 20 ha					
Ooststellingwerf (Gemeente)	1910	1202	811	168	130	93	68	14	11	7	7621	100	100	100
	1921	1493	831	287	207	118	59	20	14	7	10312	124	135	110
	1930	1665	863	369	265	168	52	22	16	10	13074	139	172	125
	1947	1614	617	414	359	224	38	26	22	14	16179	134	212	159
	1950	1594	564	445	362	223	35	28	23	14	16409	133	215	163
	1955	1527	483	447	364	233	32	29	24	15	16307	127	214	170
1959	1464	389	419	417	239	27	29	28	16	16651	122	218	181	
De Wouden (Landbouwgebied)	1910	8880	5471	1381	1026	1002	61	16	12	11	70350	100	100	100
	1921	9948	5681	1905	1374	988	57	19	14	10	74356	112	106	95
	1930	10508	5465	2315	1660	1068	52	22	16	10	83014	118	118	100
	1947	10346	4492	2500	2045	1309	43	24	20	13	96785	117	138	119
	1950	10280	4344	2759	1961	1216	42	27	19	12	94006	116	134	115
	1955	9844	3766	2911	1969	1198	38	30	20	12	92958	111	132	119
1959	9297	3148	2724	2217	1208	34	29	24	13	93105	105	132	127	

Bronnen: Directie van de landbouw (1910 - 1930) en C.B.S. (1947 - 1959)

OVERDRACHTEN IN DE PERIODE 1959 - 1964

	Aantal overdrachten					Totaal
	in de beroepsgroep 1964					
	A	B	C	D	spec.	
Aantal overdrachten totaal	96	3	17	5	1	122
Appelscha	22	1	9	-	1	33
Fochteloo	11	-	1	-	-	12
Makkinga	28	2	3	1	-	34
Oosterwolde	35	-	4	4	-	43
Grootteklasse (1964)						
zonder cultuurgrond	-	-	1	-	-	1
< 1 ha	-	-	2	1	-	3
1 - 5 ha	1	-	12	3	1	17
5 - 7 ha	12	1	1	1	-	15
7 - 10 ha	24	-	-	-	-	24
10 - 15 ha	23	1	1	-	-	25
15 - 20 ha	16	1	-	-	-	17
20 - 25 ha	6	-	-	-	-	6
≥ 25 ha	14	-	-	-	-	14
Reden van overdracht door vorig bedrijfshoofd:						
rusten, ouderdom	44	-	6	1	-	51
overlijden	5	-	3	2	-	10
beroepsverandering	12	1	2	-	-	15
bedrijfsverandering	13	1	3	2	-	19
invaliden, ziek	2	-	-	-	1	3
opheffing van maatschap	10	1	-	-	-	11
maatschap geworden	8	-	1	-	-	9
emigratie	1	-	-	-	-	1
niet-agrarisch beroep gehouden	1	-	2	-	-	3
De overname vond plaats door:						
weduwe	1	-	-	1	-	2
zoon	37	-	3	1	-	41
schoonzoon	4	-	1	-	-	5
familie	9	1	1	-	-	11
vreemde	45	2	12	3	1	63

Bronnen: C.B.S. 1959 en 1964 en L.E.I.

VERDWENEN GEREГИSTREERDEN (1959 - 1964) ¹⁾

	Aantal verdwenen geregistreeerden					totaal
	in de beroepsgroep					
	A	B	C	D	Spec.	
Aantal verdwenen geregistreeerden: totaal	19	1	33	32	2	87
Appelscha	6	-	15	10	1	32
Fochteloo	4	-	2	1	-	7
Makkinga	1	1	6	8	1	17
Oosterwolde	8	-	10	13	-	31
Grootteklasse: zonder cultuurgrond	-	-	4	6	-	10
< 1 ha	-	-	14	9	2	25
1 - 5 ha	3	-	14	15	-	32
5 - 7 ha	7	-	-	1	-	8
7 - 10 ha	5	4	-	1	-	7
10 - 15 ha	2	-	1	-	-	3
15 - 20 ha	1	-	-	-	-	1
20 - 25 ha	-	-	-	-	-	-
≥ 25 ha	1	-	-	-	-	1
Reden van verdwijnen:						
ouderdom of rustend	5	-	2	-	-	7
overlijden	1	-	2	10	-	13
ziekte, invaliditeit	1	1	1	-	-	3
beroepsverandering	6	-	4	-	2	12
bedrijfsverandering	6	-	-	-	-	6
verhuizing	-	-	7	-	-	7
grondgebruik opgegeven	-	-	4	13	-	17
veehouderij opgegeven	-	-	13	9	-	22
Oppervlakte cultuurgrond 1959 (C.B.S.)	162,99	8,50	54,93	47,53	1,38	275
afgevoerd naar:						
andere landbouwbedrijven	124,34	8,50	44,39	42,44	-	219
industrieterrein, uitbreidingsplan	38,65	-	4,53	1,60	0,83	45
administratief	-	-	6,01	3,49	0,55	10
Leeftijd geregistreeerden in 1959:						
< 50 jaar	11	1	15	-	2	29
50 - 60 jaar	4	-	12	5	-	21
60 - 65 jaar	4	-	5	5	-	14
≥ 65 jaar	-	-	1	22	-	23

1) Exclusief dus overnemingsgevallen.

Bronnen: C.B.S. 1959 en 1964 en L.E.I.

Bijlage 15

WIJZIGINGEN VAN HET AANTAL GEREGISTREERDEN (1959 - 1964)

	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep							totaal
	Aantal geregistreerden in de beroepsgroep							
	A	B	C	D	spec.			
Aanwezig in 1959	445	30	113	67	9		664	
Sinds 1959 uit de registratie verdwenen	19	1	33	32	2		87	
Overgegaan naar andere beroepsgroep	426	29	80	35	7		577	
Naar groep A	.	9	4	2	-			
Naar groep B	6	.	3	-	-			
Naar groep C	9	6	.	5	2			
Naar groep D	14	4	9	.	-			
Naar de speciale groep	4	-	-	-	.			
Waardoor er de beroepsgroep verlieten	33	19	16	7	2			
Waardoor er tot de beroepsgroep toetraden	15	9	22	27	4			
Sinds 1959 in de registratie opgenomen	408	19	86	55	9		577	
Geregistreerd in 1964	6	-	25	13	1		45	
	414	19	111	68	10		622	

Bronnen: C.B.S. 1959 en 1964 en L.E.I.

NIEUW-GEREGISTREERDEN ¹⁾ (1959-1964)

	Aantal nieuw-geregistreerden					totaal
	in de beroepsgroep					
	A	C	D	Spec.		
Aantal nieuw geregistreerden: totaal	6	25	13	1		45
Appelscha	3	13	2	-		18
Fochteloo	-	3	-	-		3
Makkinga	2	3	4	-		9
Oosterwolde	1	6	7	1		15
Grootteklasse (1964):						
zonder cultuurgrond	-	7	1	1		9
< 1 ha	-	5	4	-		9
1 - 5 ha	-	12	8	-		20
5 - 7 ha	1	1	-	-		2
7 - 10 ha	-	-	-	-		-
10 - 15 ha	3	-	-	-		3
15 - 20 ha	1	-	-	-		1
20 - 25 ha	1	-	-	-		1
≥ 25 ha	-	-	-	-		-
Reden van nieuwe registratie:						
grond afgesplitst van overgedaan eigen bedrijf	-	-	8	-		8
grond afgesplitst van (schoon) ouderlijk bedrijf	1	2	-	-		3
grond afgesplitst van vreemde (buiten het blok)	1	1	-	-		2
grond afgesplitst van gezamenlijke exploitatie	2	-	-	-		2
verpachte grond weer zelf in gebruik genomen	-	2	-	-		2
los land in gebruik genomen	2	6	-	-		8
in het blok komen wonen met dezelfde grond in gebruik	-	-	1	-		1
ten onrechte niet geregistreerd in 1959	-	2	-	-		2
telplchtig geworden door het houden van vee	-	12	4	1		17
Oppervlakte betrokken cultuurgrond in ha	84,17	29,81	24,84	-		138,82

1) Exclusief dus overnemingsgevallen.

Bronnen: C.B.S. en L.E.I.

OMVANG VAN HET GRONDVERKEER IN DE PERIODE 1963 - 1964 (in ha) ¹⁾

	Ruilverkavelingsgebied												
	landbouwers (A + B)							groep C	groep D	spec.	tot.		
	1-5 ha	5-7 ha	7-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	20-25 ha	≥25 ha					tot.	
Telplichtigen in 1964:													
aantal	21	44	82	119	79	34	54	433	111	68	10	622	
met oppervlakte cultuurgrond in ha	86	255	684	1454	1382	757	1797	6415	308	133	171	7027	
Grondverkeer bij overdrachten ha	4	10	34	11	16	-	-	75	5	-	-	80	
aantal gevallen	1	2	4	1	1	-	-	9	2	-	-	11	
Overig grondverkeer 1):													
vergrotingen van ≥ 10 are ha	-	3	13	24	18	4	50	112	11	1	55	179	
aantal gevallen	-	4	9	17	12	4	16	62	6	1	2	71	
Verkleiningen van ≥ 10 are ha	-	9	14	39	17	13	1	93	36	45	22	196	
aantal gevallen	-	2	4	10	9	4	1	30	18	16	3	67	
Vergrotingen van < 10 are aantal gevallen	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	3	
Verkleiningen van < 10 are aantal gevallen	-	4	-	1	-	-	-	5	6	-	-	11	

1) Exclusief grondverkeer door verdwijnen of nieuw ontstaan van bedrijven

2) Waarvan een bedrijf dat met meer dan 50 ha is vergroot

Bron: Aantekening d.b.h. op landbouwtellingformulier

	Aantal bedrijven										Kavels		Gemiddelde kavelgrootte per bedrijf in ha						
	met _____ kavels (1964)										totaal	gemidd. per bedr.	1959	1964					
	met _____ kavels (1964)																		
	in 1959	in 1964	1	2	3	4	5	6	7	8	9	1959	1964						
Landbouwers																			
1 - 5 ha	43	21	5	12	2	2	-	-	-	-	43	21	77	43	1,8	2,0	2,16	2,03	
5 - 7 ha	64	44	6	12	11	5	1	2	1	-	64	38	149	107	2,3	2,8	2,55	2,12	
7 - 10 ha	95	82	11	32	20	13	2	-	-	-	95	78	218	197	2,3	2,5	3,57	3,38	
10 - 15 ha	105	119	15	29	21	23	18	6	2	-	105	114	308	368	2,9	3,2	4,15	3,88	
15 - 20 ha	73	79	10	18	24	6	4	5	1	3	73	72	209	232	2,9	3,2	6,16	5,58	
20 - 25 ha	45	34	7	7	4	7	5	2	1	-	45	33	143	105	3,2	3,2	7,01	7,10	
≥ 25 ha	50	54	5	10	11	9	4	4	6	1	50	51	175	197	3,5	3,9	9,75	8,77	
Alle landbouwers	475	433	59	120	93	65	34	19	11	4	475	407	1279	1249	2,7	3,1	5,16	4,94	
Appelscha	117	104	18	22	24	11	7	5	4	2	117	93	319	287	2,7	3,1	5,51	3,50	
Fochtelo	75	67	13	17	16	13	1	2	2	-	75	64	193	178	2,6	2,9	5,64	5,59	
Makkinga	128	119	11	36	25	18	14	7	2	2	128	116	357	381	2,8	3,3	4,87	4,49	
Oosterwolde	155	143	17	45	28	23	12	5	3	-	155	134	410	403	2,6	3,0	4,91	4,69	
Niet-agrariërs (C)	33	24	13	-	-	-	-	-	-	-	33	13	38	13	1,2	1,0	0,47	0,71	
1 - 5 ha	62	61	26	15	7	-	-	-	-	-	62	48	98	77	1,6	1,6	1,55	1,63	
≥ 5 ha	12	14	1	4	-	2	-	-	-	-	12	7	34	17	2,8	2,4	3,87	4,63	
totaal	107	99	40	19	7	2	-	-	-	-	107	68	170	107	1,6	1,6	1,77	2,00	
Rustenden (D)	13	17	12	2	-	-	-	-	-	-	13	14	15	16	1,2	1,1	0,38	0,72	
≥ 1 ha	44	47	18	16	2	1	-	-	-	-	44	37	60	60	1,4	1,6	1,97	1,55	
totaal	57	64	30	18	2	1	-	-	-	-	57	51	75	76	1,3	1,5	1,52	1,45	
Afwijkende bedrijven < 10 ha	7	6	1	1	-	-	-	-	-	-	7	2	11	3	1,6	1,5	1,34	3,08	
≥ 10 ha	2	3	-	-	-	-	1	-	-	-	2	1	3	5	1,5	5,0	22,35	4,50	
totaal	9	9	1	1	-	-	1	-	-	-	9	3	14	8	1,6	2,7	5,84	3,97	
Alle geëncquêteerden	648	605	132	158	102	68	35	19	11	4	2	648	531	1538	1440	2,4	2,6	4,62	4,53

Bronnen: L.E.I.-enquête 1964, C.B.S. 1959

DE VERKAVELING IN 1959

	Aantal bedrijven										Aantal kavels totaal	Kavels per bedrijf	Gemiddelde kavel-grootte
	met kavels												
	1	2	3	4	5	6	7	8	9				
totaal													
Landbouwbedrijven met													
≥ 90% grasland	271	71	88	48	37	18	4	2	2	1	692	2,6	5,00
70- 89% grasland	151	27	47	32	23	13	5	1	2	1	436	2,9	4,85
< 70% grasland	53	16	10	9	11	3	1	1	2	-	151	2,9	6,78
Alle landbouwbedrijven	475	114	145	89	71	34	10	4	6	2	1279	2,7	5,16

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

DE VERKAVELING IN 1964

	Aantal bedrijven										Aantal kavels totaal	Kavels per bedrijf	Gemiddelde kavel-grootte
	met kavels												
	met gegevens	1	2	3	4	5	6	7	8	9			
Landbouwbedrijven met													
≥ 90% grasland	323	47	91	78	54	27	15	7	3	1	986	3,1	4,69
70- 89% grasland	57	9	21	10	7	5	1	3	-	1	170	3,0	5,19
< 70% grasland	27	3	8	5	4	2	3	1	1	-	93	3,4	7,17
Alle landbouwbedrijven	407	59	120	93	65	34	19	11	4	2	1249	3,1	4,94

Bron: L.E.I.-enquête 1964

NUTSVOORZIENINGEN

- 63 -

	Aantal bedrijven waarvan gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven aangesloten op					
		elektriciteit		waterleiding		gas	telefoon
		woning	bedrijfs- gebouw	woning	bedrijfs- gebouw		
Landbouwers							
1 - 5 ha	21	21	19	14	13	-	2
5 - 7 ha	38	36	34	22	18	1	13
7 - 10 ha	78	77	76	51	48	4	36
10 - 15 ha	114	113	111	77	77	7	76
15 - 20 ha	72	72	72	57	52	1	63
20 - 25 ha	33	33	32	29	27	2	31
≥ 25 ha	51	51	50	39	38	1	51
Alle landbouwers	407	403	394	289	273	16	272
Appelscha	93	90	85	74	70	13	69
Fochteloo	64	64	62	45	44	1	36
Makkinga	116	115	113	92	82	-	79
Oosterwolde	134	134	134	78	77	2	88
Groep C							
Zonder cultuurgrond	2	2	2	2	1	-	1
< 1 ha	13	13	6	10	4	-	-
≥ 1 ha	55	55	47	42	28	7	19
totaal	70	70	55	54	33	7	20
Groep D							
< 1 ha	14	14	10	10	4	1	-
≥ 1 ha	37	34	24	28	16	3	9
totaal	51	48	34	38	20	4	9
Afwijkende bedrijven	4	4	4	4	4	1	4
Alle geënquêteerden	532	525	487	385	330	27	305

Bron: L.E.I.-enquête 1964

DE WONINGEN

	Aantal bedrijven waarvan gegevens beschikbaar zijn	Aantal woningen				Aantal woningen waarin bedsteden in gebruik zijn					
		eigen- dom	pacht	doelmatigheid			onderhoud				
				goed	matig		slecht	goed	matig	slecht	
Landbouwers											
1 - 5 ha	21	15	6	9	10	2	9	10	2	9	
5 - 7 ha	38	30	8	17	13	8	18	17	3	10	
7 - 10 ha	78	55	23	38	33	7	40	30	8	23	
10 - 15 ha	114	72	42	52	50	12	57	46	11	24	
15 - 20 ha	72	45	27	41	29	2	47	24	1	13	
20 - 25 ha	33	24	9	18	14	1	18	12	3	3	
≥ 25 ha	51	30	21	23	24	4	31	18	2	5	
Alle landbouwers	407	271	136	198	173	36	220	157	30	87	
Appelscha	93	58	35	37	46	10	44	40	9	16	
Fochteloo	64	42	22	37	24	3	44	19	1	15	
Makkinga	116	75	41	52	49	15	57	47	12	24	
Oosterwolde	134	96	38	72	54	8	75	51	8	32	
Groep C											
Zonder cultuurgrond	2	2	-	2	-	-	-	2	-	-	
< 1 ha	13	8	5	5	4	4	7	2	4	3	
≥ 1 ha	55	40	15	35	18	2	39	11	5	9	
totaal	70	50	20	42	22	6	46	15	9	12	
Groep D											
< 1 ha	14 ¹⁾	9	5	6	7	1	8	5	1	9	
≥ 1 ha	37 ¹⁾	32	5	14	19	3	20	13	3	12	
totaal	51	41	10	20	26	4	28	18	4	21	
Afwijkende bedrijven	4 ¹⁾	3	1	4	-	-	3	1	-	-	
Alle geënuquêteerden	532	365	167	264	221	46	297	191	43	120	

1) 1 inwonend

Bron: L.E.I.-enquête 1964

BEDRIJFSGEBOUWEN

- 65 -

	Aantal bedrijven waarvan gegevens beschikbaar zijn	Aantal met bedrijfsgebouwen					Aantal bedrijven zonder bedrijfs- gebouwen				
		eigendom		pacht		doelmatigheid	onderhoud			met voldoende tasruimte	
							goed	matig	slecht		
Landbouwers											
1 - 5 ha	21	15		6	8	11	2	11	7	3	16
5 - 7 ha	38	30		8	17	15	6	18	17	3	29
7 - 10 ha	78	54		23	24	40	13	32	33	12	54
10 - 15 ha	114	71		43	44	49	21	55	44	15	89
15 - 20 ha	72	45		27	28	36	8	35	30	7	58
20 - 25 ha	33	24		9	16	13	4	15	15	3	30
≥ 25 ha	51	30		21	15	27	9	26	19	6	41
Alle landbouwers	407	269		137	152	191	63	192	165	49	317
Appelscha	93	57		36	28	42	23	36	40	17	67
Fochtelloo	64	42		22	32	26	6	40	21	3	48
Makkinga	116	74		41	35	59	21	44	50	21	88
Oosterwolde	134	96		38	57	64	13	72	54	8	114
Groep C											
Zonder cultuurgrond	2	2		~	1	1	-	1	1	-	-
< 1 ha	13	7		4	4	5	2	5	5	1	7
≥ 1 ha	55	38		13	27	22	2	33	14	4	47
totaal	70	47		17	32	28	4	39	20	5	54
Groep D											
< 1 ha	14	7		5	5	6	1	6	5	1	9
≥ 1 ha	37	26		5	11	18	2	13	14	4	24
totaal	51	33		10	16	24	3	19	19	5	33
Afwijkende bedrijven	4	3		1	4	-	-	4	-	-	2
Alle geënquêteerden	532	352		165	204	243	70	254	204	59	406
											15

Bron: L.E.I.-enquête 1964

VEESTALLING OP LANDBOEWBEDRIJVEN

	met gegevens	Aantal bedrijven		met ..... % melkkoeien, gestald in hoofdgebouw									Alleen in bij- gebouw(en)
		zonder met bedrijfs- gebouwen	met	100%	90-100%	80-90%	70-80%	60-70%	50-60%	1-50%			
Aantal melkkoeien per bedrijf ¹⁾													
geen	11	1	10	-	-	-	-	-	-	-	-	-	
1 - 10	63	-	63	56	-	1	3	1	-	1	1	1	
10 - 20	192	-	192	139	1	13	14	11	10	3	1	1	
20 - 30	86	-	86	61	4	7	7	3	1	3	-	-	
30 - 40	37	-	37	25	1	1	3	4	3	-	-	-	
40 - 50	9	-	9	3	-	-	2	2	-	2	-	-	
≥ 50	9	-	9	1	1	2	3	-	-	2	-	-	
Alle landbouwers	407	1	406	285	7	24	32	21	14	11	2	2	

1) Tijdens de stalperiode 1963-1964

Bron: L.E.I.-enquête 1964

- 66 -

VEESTALLING OP LANDBOEWBEDRIJVEN

	Aantal bedrijven										Alleen in bij- gebouw(en)
	met gegevens	zonder met bedrijfs- gebouwen		jong- vee	met jong- vee	met ..... % jongvee, gestald in hoofdgebouw					
		100%	70-100%			50-70%	30-50%	1-30%			
Aantal melkkoeien per bedrijf ¹⁾											
geen	11	1	10	8	2	2	-	-	-	-	-
1 - 10	63	-	63	5	58	28	-	3	5	2	20
10 - 20	192	-	192	1	191	50	7	23	16	8	87
20 - 30	86	-	86	1	85	19	8	9	12	5	32
30 - 40	37	-	37	-	37	10	1	7	5	2	12
40 - 50	9	-	9	-	9	-	1	1	-	-	7
≥ 50	9	-	9	-	9	-	1	-	3	1	4
Alle landbouwers	407	1	406	15	391	109	18	43	41	18	162

1) Tijdens de stalperiode 1963-1964

Bron: L. E. I.-enquête 1964

	Aantal bedrijven					Oppervl. cult.gr. in ha	Percentage cultuur- grond in eigendom
	totaal	met de cultuurgrond					
		100% eigendom	≥ 50% eigendom	> 50% pacht	100% pacht		
Landbouwers							
1 - 5 ha	43	15	8	4	16	166	51
5 - 7 ha	64	22	14	10	18	380	54
7 - 10 ha	95	25	22	13	35	779	47
10 - 15 ha	105	36	23	12	34	1278	54
15 - 20 ha	73	20	14	8	31	1288	45
20 - 25 ha	45	16	9	5	15	1002	54
≥ 25 ha	50	7	14	9	20	1706	41
Alle landbouwers	475	141	104	61	169	6599	48
Appelscha	117	29	24	24	40	1759	46
Fochteloo	75	20	22	8	25	1088	51
Makkinga	128	37	26	16	49	1739	47
Oosterwolde	155	55	32	13	55	2013	48
Overige geregistreerden							
C. < 1 ha	33	18	1	1	13	18	54
1 - 5 ha	62	26	6	6	24	152	51
≥ 5 ha	12	8	1	-	3	132	70
totaal	107	52	8	7	40	302	60
D. < 1 ha	13	7	2	-	4	6	61
≥ 1 ha	44	26	4	5	9	118	69
totaal	57	33	6	5	13	124	68
Afwijkende bedrijven	9	3	1	1	4	82	52
Alle geregistreerden	648	229	119	74	226	7107	49

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

EIGENDOM EN PACT, 1964

- 68 -

	Aantal bedrijven					Oppervl. cult.gr. in ha	Percentage cult.gr. in eigendom
	totaal	met de cultuurgrond					
		100% eigendom	≥ 50% eigendom	< 50% pacht	100% pacht		
Landbouwers							
1 - 5 ha	21	11	3	-	7	87	63
5 - 7 ha	38	13	13	7	5	227	66
7 - 10 ha	78	28	18	8	24	665	56
10 - 15 ha	114	43	25	9	37	1426	56
15 - 20 ha	72	19	20	9	24	1294	51
20 - 25 ha	33	14	7	6	6	746	64
≥ 25 ha	51	11	15	10	15	1729	46
Alle landbouwers	407	139	101	49	118	6174	54
Appelscha	93	27	16	19	31	1579	42
Fochteloo	64	22	18	7	17	994	55
Makkinga	116	38	28	13	37	1712	55
Oosterwolde	134	52	39	10	33	1889	62
Niet-agrariërs (C)							
< 1 ha	13	7	-	-	6	9	55
1 - 5 ha	48	26	5	3	14	126	60
≥ 5 ha	7	2	2	-	3	79	53
totaal	68	35	7	3	23	214	57
Kustende (D)							
< 1 ha	14	7	1	-	6	11	64
≥ 1 ha	37	26	1	4	6	99	71
totaal	51	33	2	4	12	110	71
Afwijkende bedrijven							
< 10 ha	2	2	-	-	-	9	100
≥ 10 ha	1	-	1	-	-	23	91
totaal	3	2	1	-	-	32	94
Alle geënquêteerden	529	209	111	56	153	6530	54

Bron: L.E.I.-enquête 1964

DE GEPACHTE GROND

	Gepachte grond in ha	Percentage gepachte grond							Overheids- lichamen	Overige rechts- personen	
		van ouders	korter dan 1 jaar	langer dan 1 jaar		van in het buitenland wonende eigenaren	van in Nederland wonende eigenaren				
				met bedrijfs- gebouwen	zonder bedrijfs- gebouwen		land- of tuin- bouwers	overige particu- lieren			
Landbouwers											
1 - 5 ha	81	39	1	69	30	-	84	6	3	7	
5 - 7 ha	175	18	2	47	51	-	62	25	3	10	
7 - 10 ha	416	32	1	61	38	-	78	15	3	4	
10 - 15 ha	593	35	-	61	39	-	64	28	6	2	
15 - 20 ha	712	46	-	76	24	-	69	15	9	7	
20 - 25 ha	460	55	-	82	18	-	77	12	11	-	
≥ 25 ha	1008	34	0	74	26	3	47	28	17	5	
Alle landbouwers	3445	38	0	70	30	1	64	21	10	4	
Appelscha	953	20	1	61	39	-	46	27	18	9	
Fochtelo	535	34	0	66	34	5	54	22	19	1	
Makkinga	918	39	0	78	22	-	68	25	1	6	
Oosterwolde	1039	57	-	75	25	-	81	12	6	1	
Overige geregistreerden											
C < 1 ha	8	-	-	85	15	-	45	28	14	13	
1 - 5 ha	75	14	-	39	61	-	60	19	8	13	
≥ 5 ha	39	24	-	30	70	-	38	62	-	-	
totaal	122	16	-	39	61	-	51	34	6	9	
D < 1 ha	2	-	-	74	26	-	15	37	20	28	
≥ 1 ha	37	10	-	26	74	-	52	36	12	-	
totaal	39	9	-	29	71	-	50	36	12	2	
Afwijkende bedrijven	40	-	-	2	98	-	12	6	-	82	
Alle geregistreerden	3646	37	0	68	32	1	62	22	10	5	

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

KAVELS IN EIGENDOM EN PACHT

	Aantal kavels			eigendom/ pacht	pacht
	totaal	eigendom			
Landbouwers					
1 - 5 ha	43	26	1	16	
5 - 7 ha	107	59	3	45	
7 - 10 ha	197	92	7	98	
10 - 15 ha	368	184	3	181	
15 - 20 ha	232	113	6	113	
20 - 25 ha	105	61	4	40	
≥ 25 ha	197	102	4	91	
Alle landbouwers	1249	637	28	584	
Appelscha	287	122	10	155	
Fochtelo	178	96	5	77	
Makkinga	381	187	5	189	
Oosterwolde	403	232	8	163	
Niet-agrariërs (C)					
< 1 ha	13	8	-	5	
1 - 5 ha	77	44	-	33	
≥ 5 ha	17	10	-	7	
totaal	107	62	-	45	
Rustenden (D)					
< 1 ha	16	8	1	7	
≥ 1 ha	60	44	-	16	
totaal	76	52	1	23	
Afwijkende bedrijven					
< 10 ha	3	3	-	-	
≥ 10 ha	5	4	-	1	
totaal	8	7	-	1	
Alle geënquêteerden	1440	758	29	653	

Bron: L.E.I.-enquête

	Aantal bedrijven		Oppervlakte grond	
	waarvan gegevens beschikbaar zijn	met grond buiten het blok	totaal	percentage buiten het blok
Landbouwers				
1 - 5 ha	21	1	87	2
5 - 7 ha	38	5	227	4
7 - 10 ha	78	4	665	2
10 - 15 ha	114	15	1426	3
15 - 20 ha	72	18	1294	7
20 - 25 ha	33	4	746	3
≥ 25 ha	51	10	1729	7
Alle landbouwers	407	57	6174	5
Appelscha	93	10	1579	5
Fochtelloo	64	5	994	1
Makkinga	116	27	1712	8
Oosterwolde	134	15	1889	4
Niet-agrariërs (C)				
1 < 1 ha	13	-	9	-
1 - 5 ha	48	5	126	4
≥ 5 ha	7	-	79	-
totaal	68	5	214	2
Rustenden (D)				
< 1 ha	14	1	11	5
≥ 1 ha	37	1	99	3
totaal	51	2	110	3
Afwijkende bedrijven < 10 ha	2	-	9	-
≥ 10 ha	1	-	23	-
totaal	3	-	32	-
Alle geënquêteerden	529	64	6530	5

Bron: L.E.I.-enquête 1964

Bijlage 30

ONTWIKKELING VAN HET GRONDGEBRUIK

	Oppervl. cult.gr.	Indexcijfer cult.gr. (1950=100)	Percentage cultuurgrond in gebruik als		
			bouwland	grasland	tuinland
Ooststellingwerf	1950 16563	100	19	81	0
(Gemeente)	1955 16396	99	19	81	0
	1960 16689	101	14	86	0
De Wouden	1950 95207	100	9	91	0
(Landbouwgebied)	1955 93833	99	7	93	0
	1960 94025	99	5	95	0
Friesland	1950 259673	100	13	86	1
	1955 256390	99	12	87	1
	1960 257586	99	9	90	1
Nederland	1950 2333404	100	39	57	4
	1955 2307664	99	40	56	4
	1960 2305388	99	38	57	5

Bron: C.B.S.

HET GRONDGEBRUIK IN 1959

	Aantal bedr. met cult.gr.	Oppervl. cult.gr. in ha	Percentage cultuurgrond in gebruik als		
			bouwland	grasland	tuinland
Landbouwers					
1 - 5 ha	43	166	11	89	0
5 - 7 ha	64	380	14	86	0
7 - 10 ha	95	779	9	91	0
10 - 15 ha	105	1278	12	88	0
15 - 20 ha	73	1288	15	85	0
20 - 25 ha	45	1002	13	87	0
≥ 25 ha	50	1706	26	74	0
Alle landbouwers	475	6599	16	84	0
Appelscha	117	1759	29	71	0
Fochtelloo	75	1088	17	83	0
Makkinga	128	1739	7	93	0
Oosterwolde	155	2013	12	88	0
Overige geregistreerden					
Groep C					
< 1 ha	33	18	14	85	1
1 - 5 ha	62	152	11	89	-
≥ 5 ha	12	132	18	82	-
totaal	107	302	14	86	0
Groep D					
< 1 ha	13	6	13	78	9
≥ 1 ha	44	118	6	94	-
totaal	57	124	6	94	0
Afwijkende bedrijven	9	82	81	17	2
Alle geregistreerden	648	7107	17	83	0

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

HET GRONDGEBRUIK IN 1964

	Aantal bedr. met cult.gr.	Oppervl. cult.gr. in ha	Percentage cultuurgrond in gebruik als		
			bouwland	grasland	tuinland
Landbouwers					
1 - 5 ha	21	86	5	95	0
5 - 7 ha	44	255	5	95	-
7 - 10 ha	82	684	5	95	-
10 - 15 ha	119	1454	6	94	-
15 - 20 ha	79	1382	10	90	-
20 - 25 ha	34	757	16	84	0
≥ 25 ha	54	1797	18	82	0
Alle landbouwers	433	6415	12	88	0
Appelscha	104	1678	26	74	-
Fochteloo	67	1039	12	88	-
Makkinga	119	1738	4	96	-
Oosterwolde	143	1960	6	94	-
Groep C < 1 ha	24	12	8	92	0
1 - 5 ha	61	151	10	90	-
≥ 5 ha	14	145	19	81	-
totaal	99	308	14	86	0
Groep D < 1 ha	17	10	9	90	1
≥ 1 ha	47	123	6	94	0
totaal	64	133	6	94	0
Afwijkende bedrijven	9	171	82	17	1
Alle geregistreerden	605	7027	13	87	0

Bron: C.B.S. 1964

BOUWLANDGEBRUIK

	Oppervl. bouwland in ha	Percentage bouwland beteeld met										overige gewassen
		granen					hakvruchten					
		tot.	rogge	haver	gerst	tarwe	tot.	aard- appelen	suiker- bieten	voeder- bieten		
Landbouwers												
1 - 5 ha	4	22	6	16	-	-	78	23	19	36	-	-
5 - 7 ha	14	41	4	28	5	4	59	39	7	13	-	-
7 - 10 ha	37	51	3	29	18	1	46	27	7	12	3	3
10 - 15 ha	89	52	3	39	2	8	46	36	5	5	2	2
15 - 20 ha	144	62	5	32	24	1	38	32	4	2	-	-
20 - 25 ha	123	61	3	39	12	7	38	37	1	0	1	1
≥ 25 ha	330	59	5	40	4	10	41	36	3	2	-	-
Alle landbouwers	741	59	4	39	9	7	41	35	3	3	0	0
Appelscha	436	60	2	40	10	8	40	35	3	2	-	-
Fochtelloo	129	49	1	34	12	2	51	41	6	4	-	-
Makkinga	61	55	14	26	4	11	45	38	2	5	-	-
Oosterwolde	115	60	9	39	8	4	37	30	2	5	3	3
Groep C < 1 ha	1	21	21	-	-	-	79	40	-	39	-	-
1 - 5 ha	15	19	-	17	2	-	81	74	3	4	-	-
≥ 5 ha	28	66	2	51	10	3	34	33	-	1	-	-
totaal	44	49	2	38	7	2	51	48	1	2	-	-
Groep D < 1 ha	1	60	-	60	-	-	40	29	3	8	-	-
≥ 1 ha	7	66	22	36	8	-	34	26	-	8	-	-
totaal	8	66	19	40	7	-	34	26	-	8	-	-
Afwijkende bedrijven	140	37	-	22	6	9	34	34	-	-	29	29
Alle geregistreerden	933	53	3	34	9	7	42	36	3	3	5	5

Bron: C.B.S. 1964

Bijlage 34

GRASLAND

	Oppervl. grasland in ha	Percentage	
		tijdelijk grasland	blijvend grasland
Landbouwers			
1 - 5 ha	81	0	100
5 - 7 ha	241	1	99
7 - 10 ha	646	0	100
10 - 15 ha	1365	1	99
15 - 20 ha	1239	1	99
20 - 25 ha	634	1	99
≥ 25 ha	1466	6	94
Alle landbouwers	5672	2	98
Appelscha	1241	3	97
Fochteloo	909	6	94
Makkinga	1677	1	99
Oosterwolde	1845	2	98
Groep C	11	-	100
1 - 5 ha	136	1	99
≥ 5 ha	117	1	99
totaal	264	1	99
Groep D	9	-	100
≥ 1 ha	116	-	100
totaal	125	-	100
Afwijkende bedrijven	29	-	100
Alle geregistreerden	6090	2	98

Bron: C.B.S. 1964

RONDVEEHOUDERIJ

	Aantal bedrijven	Aantal melkkoeien per		Per 100 melkkoeien		Mestkalveren		Overig	
		100 ha cult.gr.	100 ha grasland	aantal kalveren	aantal pinken	aantal bedrijven	gem. aant. per bedrijf	mest- en weidevee	
								aantal bedrijven	gem. aant. per bedrijf
Landbouwers									
1 ~ 5 ha	21	144	151	37	21	1	40,0	6	1,2
5 ~ 7 ha	44	131	138	45	37	1	18,0	14	2,2
7 ~ 10 ha	82	125	132	42	32	1	4,0	17	2,0
10 ~ 15 ha	119	121	129	42	28	6	8,2	28	2,4
15 ~ 20 ha	79	103	115	47	24	1	34,0	30	3,6
20 ~ 25 ha	34	100	119	37	40	1	80,0	10	4,0
≥ 25 ha	54	90	110	43	41	1	7,0	26	9,8
Alle landbouwers	433	107	121	43	38	12	19,3	131	4,1
Appelscha	104	87	117	39	36	5	18,0	38	7,1
Fochtelo	67	108	123	47	40	1	34,0	9	3,4
Makkinga	119	112	116	42	36	3	28,7	44	2,6
Oosterwolde	143	120	128	43	39	3	7,3	40	3,1
Groep C									
Zonder cultuurgrond	12	-	-	-	500	-	-	1	4,0
< 1 ha	24	91	100	109	73	1	4,0	4	1,5
1 ~ 5 ha	61	91	101	50	32	1	40,0	16	3,3
≥ 5 ha	14	61	75	22	31	-	-	6	8,5
totaal	111	77	90	41	35	2	22,0	27	4,2
Groep D zonder cult.gr.									
< 1 ha	4	-	-	-	-	-	-	-	-
≥ 1 ha	17	116	129	25	67	-	-	2	3,0
≥ 1 ha	47	53	56	31	38	1	3,0	12	4,9
totaal	68	61	65	28	41	1	3,0	14	4,6
Afwijkende bedrijven	10	5	31	67	155	1	174,0	3	5,0
Alle geregistreerden	622	103	118	42	38	16	28,3	175	4,2

Bron: C.B.S. 1964

OVERIGE VEEHOUDERIJ

	Mestvarkens		Fokzeugen		Schapen		Kippen	
	aantal bedrijven	gem. aant. per bedrijf	aantal bedrijven	gem. aant. per bedrijf	aantal bedrijven	gem. aant. per bedrijf	aantal bedrijven	gem. aant. per bedrijf
Landbouwers								
1 - 5 ha	3	52,0	5	3,0	-	-	9	128
5 - 7 ha	11	22,3	4	2,3	-	-	17	199
7 - 10 ha	19	13,8	18	4,9	6	6,1	47	44
10 - 15 ha	16	16,8	37	4,1	7	4,5	72	59
15 - 20 ha	15	10,3	24	7,5	7	11,1	40	87
20 - 25 ha	5	12,2	10	3,0	2	5,0	19	27
≥ 25 ha	9	17,7	14	4,5	5	5,0	33	42
Alle landbouwers	78	16,8	112	4,8	27	6,7	237	69
Appelscha	7	41,0	8	2,8	5	4,2	38	71
Fochtelo	19	8,5	25	5,4	8	8,8	50	63
Makkinga	19	15,2	34	5,9	6	8,8	64	34
Oosterwolde	33	17,3	45	4,0	8	4,8	85	96
Groep C								
Zonder cultuurgrond	1	36,0	1	8,0	1	1,0	4	301
< 1 ha	3	26,7	1	3,0	3	5,7	4	180
1 - 5 ha	7	6,7	4	3,3	1	2,0	22	97
≥ 5 ha	-	-	-	-	-	-	2	7
totaal	11	14,8	6	4,0	5	4,0	32	127
Groep D								
Zonder cultuurgrond	-	-	1	7,0	-	-	2	50
< 1 ha	-	-	1	3,0	3	8,7	11	59
≥ 1 ha	6	17,2	3	1,3	5	9,4	26	54
totaal	6	17,2	5	2,8	8	9,1	39	55
Afwijkende bedrijven	3	9,7	2	3,5	1	2,0	5	830
Alle geregistreerden	98	16,4	125	4,7	41	6,8	313	85

Bron: C.B.S. 1964

DE MELKKOEIEN IN 1959

	Aantal bedrijven										Gem. aant. melkkoeien per bedr. met melkkoeien	Aantal melkkoeien per 100 ha grasland	
	totaal	zonder melk- koeien	met melkkoeien							met melk- koeien			
			< 5	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	≥ 30				
Landbouwers													
1 - 5 ha	43	-	20	23	-	-	-	-	-	-	43	4,6	134
5 - 7 ha	64	2	6	52	4	-	-	-	-	-	62	6,6	125
7 - 10 ha	95	-	1	53	41	-	-	-	-	-	95	9,1	122
10 - 15 ha	105	2	2	18	60	23	-	-	-	-	103	12,0	110
15 - 20 ha	73	1	1	3	11	43	12	2	-	-	72	16,4	108
20 - 25 ha	45	-	-	1	5	12	20	7	-	-	45	20,2	105
≥ 25 ha	50	2	2	3	4	3	9	11	16	-	48	25,4	97
Alle landbouwers	475	7	32	153	125	81	41	20	16	-	468	12,9	109
Appelscha	117	5	19	40	26	11	7	5	4	-	112	11,5	103
Fochtelo	75	1	2	27	14	18	8	3	2	-	74	13,3	110
Makkinga	128	-	5	34	42	24	13	4	6	-	128	13,7	108
Oosterwolde	155	1	6	52	43	28	13	8	4	-	154	13,0	113
Landbouwbedrijven met													
≥ 90% grasland	271	-	13	88	78	47	25	10	10	-	271	13,1	107
70 - 89% grasland	151	-	8	53	34	29	14	7	6	-	151	13,1	112
< 70% grasland	53	7	11	12	13	5	2	3	-	-	46	10,3	108
Aant. melkkoeien per 100 ha grasland	-	-	95	108	115	108	110	107	104	-	-	-	109
Overige geregistreerden													
Niet-agariërs (C)	113	36	63	12	-	-	-	-	-	-	75	3,2	92
Rustenden (D)	67	30	35	2	-	-	-	-	-	-	37	2,4	77
Afwijkende bedrijven	9	7	2	-	-	-	-	-	-	-	2	2,0	29
Alle geregistreerden	664	82	132	167	125	81	41	20	16	-	582	10,9	107

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

DE MELKKOEIEN IN 1964

	Aantal bedrijven										Gem. aant. melkkoeien per bedrijf met melkkoeien
	totaal	met melkkoeien								met melk- koeien	
		geen	met								
			1-2	3-5	6-9	10-14	15-19	20-29	≥ 30		
Landbouwers											
1 - 5 ha	21	-	7	14	-	-	-	-	-	21	5,9
5 - 7 ha	44	-	2	6	27	9	-	-	-	44	7,6
7 - 10 ha	82	-	1	1	26	52	2	-	-	82	10,4
10 - 15 ha	119	3	-	1	3	44	56	12	-	116	15,2
15 - 20 ha	79	2	1	1	3	8	28	35	1	77	18,5
20 - 25 ha	34	3	-	-	-	-	7	18	6	31	24,3
≥ 25 ha	54	1	1	-	2	-	4	16	30	53	30,7
Alle landbouwers	433	9	5	16	75	113	97	81	37	424	16,2
Appelscha	104	7	4	8	18	29	13	19	6	97	15,0
Fochtelloo	67	1	-	2	15	12	16	15	6	66	17,0
Makkinga	119	1	-	3	17	37	28	21	12	118	16,5
Oosterwolde	143	-	1	3	25	35	40	26	13	143	16,5
Overige geregistreerden											
Groep C											
Zonder cult.grond	12	11	1	-	-	-	-	-	-	1	1,0
< 1 ha	24	15	8	1	-	-	-	-	-	9	1,2
1 - 5 ha	61	19	18	19	5	-	-	-	-	42	3,3
≥ 5 ha	14	2	1	3	6	1	1	-	-	12	7,3
totaal	111	47	28	23	11	1	1	-	-	64	3,7
Groep D											
Zonder cult.grond	4	-	1	1	-	-	-	-	-	2	2,0
< 1 ha	17	9	8	-	-	-	-	-	-	8	1,5
≥ 1 ha	47	22	14	11	-	-	-	-	-	25	2,6
totaal	68	33	23	12	-	-	-	-	-	35	2,3
Afwijkende bedrijven											
< 10 ha	7	3	3	1	-	-	-	-	-	4	2,3
≥ 10 ha	3	3	-	-	-	-	-	-	-	-	-
totaal	10	6	3	1	-	-	-	-	-	4	2,3
Alle geregistreerden	622	94	60	51	86	114	98	81	37	527	13,7

MELKPRODUCTIE

	1953	1959	1960	1961	1962
Aantal gecontroleerde koeien:					
Makkinga	1031	1062	1137	1224	1274
Oosterwolde	2798	2988	2977	3300	3539
Friesland	147838	153789	156439	163111	172100
Gemiddeld melkopbrengst in kg					
Makkinga	4029	4023	4072	4181	4134
Oosterwolde	4069	4027	4081	4217	4132
Friesland	4225	4246	4294	4393	4292
Gemiddelde vetgehalte in %					
Makkinga	4,00	4,02	3,97	4,00	4,04
Oosterwolde	4,03	4,03	3,99	4,04	4,08
Friesland	3,98	4,01	3,99	4,02	4,06

Bron: Jaarverslagen Centrale Melkcontroledienst

BEURIJFSUITKOMSTEN

	1963/1964 Deelnemers L.E.I.-boekhouding, weidebedrijven ¹⁾ Friese Wouden				1963/1964 Deelnemers L.E.I.-boekh. ruilverkaveling ²⁾ Ooststellingwerf		1964 Landbouwers in het ruilverkavelingsgebied ²⁾ Ooststellingwerf			
	7-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	20-25 ha	7	20 ha	7-10 ha	10-15 ha	15-20 ha	20-25 ha
Aantal bedrijven	9	16	16	9	7	7	82	119	79	34
Gemiddelde bedrijfsgrootte in ha	8,9	12,2	17,1	22,8	13,8	13,8	8,3	12,2	17,5	22,3
Percentage grasland	100	100	99	99	97	97	95	94	90	84
Gen. aantal melkkoeien per bedrijf	12,3	15,3	20,0	26,7	15,7	15,7	10,4	14,8	18,0	22,2
Gen. aantal mestvarkens per bedrijf	4,6	0,4	4,8	1,6	6,1	6,1	3,2	2,3	2,0	1,8
Gen. aantal fokzeugen per bedrijf	3,6	2,0	1,0	1,2	1,4	1,4	1,1	1,3	2,3	0,9
Aantal volw. arb.krachten per bedrijf	1,1	1,3	1,6	1,9	1,5	1,5	1,1	1,3	1,5	1,8
Netto-overschot per ha (gld.)	✓ 347	✓ 110	✓ 111	✓ 83	✓ 234	✓ 234	•	•	•	•
Opbrengst per f 100,- kosten (gld.)	89	95	95	96	91	91	•	•	•	•
Arbeidsinkomen v.d. ondernemer (gld.)	5925	8350	7465	8150	6150	6150	•	•	•	•
Arbeidsinkomen v.h. bedrijf (gld.)	7300	10300	12300	14900	10400	10400	•	•	•	•

1) Bron: L.E.I.

2) Bron: Landbouwtellingformulieren 1964

3) Mannelijke arbeidskrachten volgens de Landbouwtellingformulieren

MELKMACHINES

	Percentage melkmachi- nes op de land- bouwbe- drijven
Aantal melkkoeien per bedrijf	
1 - 4 melkkoeien	-
5 - 9 melkkoeien	17
10 - 14 melkkoeien	67
15 - 19 melkkoeien	90
20 - 29 melkkoeien	100
≥ 30 melkkoeien	100
Alle bedrijven met ≥ 10 melkkoeien	86
Appelscha	63
Fochteloo	73
Makkinga	75
Oosterwolde	71

Bron: C.B.S. 1964

TREKKRACHT OP DE BEDRIJVEN

	Aantal bedrijven				Gem. aantal werkpaarden per bedr. met werkpaarden
	totaal	met alleen trekker	met trekker en werkpaarden	met alleen werkpaarden	zonder trekkracht
Landbouwers					
1 - 5 ha	21	-	-	18	3
5 - 7 ha	44	3	-	38	3
7 - 10 ha	82	5	-	74	3
10 - 15 ha	119	25	7	81	6
15 - 20 ha	79	32	12	34	1
20 - 25 ha	34	11	13	10	-
≥ 25 ha	54	11	29	12	2
Alle landbouwers	433	87	61	267	18
Appelscha	104	31	16	50	7
Fochtelloo	67	8	16	40	3
Makkinga	119	20	14	79	6
Oosterwolde	143	28	15	98	2
Groep C					
Zonder cultuurgrond	12	-	-	-	12
< 1 ha	24	-	-	1	23
1 - 5 ha	61	5	1	10	45
≥ 5 ha	14	1	-	9	4
totaal	111	6	1	20	84
Groep D					
Zonder cultuurgrond	4	-	-	-	4
< 1 ha	17	-	-	2	15
≥ 1 ha	47	1	-	15	31
totaal	68	1	-	17	50
Afwijkende bedrijven	10	2	-	1	7
Alle geregistreerden	622	96	62	305	159

Bron: C.B.S. 1964

WERKZAAMHEDEN DOOR DERDEN

	Aant. bedr. w.v. gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijven dat laat			Aant. bedrijven dat geen werkzaamheden door derden laat verrichten
		gras- maaien	maai- dorsen	stalmest verspreiden	
Landbouwers					
1 - 5 ha	21	13	-	5	8
5 - 7 ha	38	19	1	3	19
7 - 10 ha	78	35	12	13	36
10 - 15 ha	114	45	8	38	51
15 - 20 ha	72	17	18	27	30
20 - 25 ha	33	7	9	8	13
≥ 25 ha	51	12	19	23	17
Alle landbouwers	407	148	67	117	174
Appelscha	93	36	25	24	33
Fochteloo	64	19	10	13	34
Makkinga	116	44	7	48	47
Oosterwolde	134	49	25	32	60
Groep C zonder cult.gr.	2	-	-	-	2
< 1 ha	13	5	-	-	8
≥ 1 ha	55	32	7	13	19
totaal	70	37	7	13	29
Groep D					
< 1 ha	14	4	-	1	10
≥ 1 ha	37	17	-	2	20
totaal	51	21	-	3	30
Afwijkende bedrijven	4	3	1	1	1
Alle geënquêteerden	532	209	75	134	234

Bron: L.F.I.-enquête 1964

ARBEIDSKRACHTEN

	Aantal bedrijven		Aantal arbeidskrachten op de teldatum										totaal			
			bedrijfschouwen				meewerkende gezinsleden				vrije arbeidskrachten					
	mannen		vrouwen		mannen		vrouwen		mannen		vrouwen		mannen		vrouwen	
	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964
Landbouwers																
1 - 5 ha	43	21	42	22	2	-	5	1	7	6	-	-	47	23	9	6
5 - 7 ha	64	44	64	42	1	2	12	6	22	19	-	1	76	49	23	21
7 - 10 ha	95	82	95	80	1	-	14	7	43	46	3	2	112	89	44	46
10 - 15 ha	105	119	104	117	4	-	34	28	52	79	9	4	147	149	56	79
15 - 20 ha	73	79	77	83	-	1	30	25	38	44	25	11	132	119	39	45
20 - 25 ha	45	34	48	37	1	1	17	12	26	18	31	11	96	60	27	21
≥ 25 ha	50	54	58	59	1	-	26	21	17	29	51	33	135	113	18	30
Alle landbouwers	475	433	488	440	10	4	138	100	205	241	119	62	745	602	216	248
Appelscha	117	104	125	107	3	2	29	23	38	47	44	23	198	153	42	51
Fochteloo	75	67	75	71	1	1	28	23	27	35	19	11	122	105	28	37
Makkinga	128	119	129	116	3	1	34	21	75	71	27	15	190	152	78	72
Oosterwolde	155	143	159	146	3	-	47	33	65	88	29	13	235	192	68	88
Overige geregistreerden																
Groep C																
Zonder cultuurgrond	6	12	5	9	-	-	-	-	4	2	-	-	5	9	1	2
< 1 ha	33	24	26	12	-	-	-	1	4	2	-	-	26	13	4	2
≥ 1 ha	74	75	63	62	-	-	3	8	10	26	2	3	68	73	10	26
totaal	113	111	94	83	-	-	3	9	15	30	2	3	99	95	15	30
Groep D																
Zonder cultuurgrond	10	4	10	2	-	-	-	-	-	-	-	-	10	2	-	-
< 1 ha	13	17	12	15	1	-	1	-	-	-	-	-	13	15	1	-
≥ 1 ha	44	47	41	37	3	5	1	4	2	1	1	1	43	42	3	6
totaal	67	68	63	54	4	5	2	4	-	1	1	1	66	59	4	6
Afwijkende bedrijven	9	10	9	13	1	-	-	1	3	5	2	4	11	18	4	5
Alle geregistreerden	664	622	654	590	15	9	143	114	223	277	124	70	921	774	239	289

Bron: C.B.S. 1959 en 1964

ARBEIDSKRACHTEN IN 1959

	Aantal bedrijven	Aantal arbeidskrachten op de tel datum							
		bedrijfshoofden		meewerkende gezinsleden		vreemde arbeidskrachten		totaal	
		mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen	mannen	vrouwen
Landbouwbedrijven									
met $\geq 90\%$ grasland	271	271	5	65	134	49	1	385	140
70 - 89% grasland	151	157	3	56	57	38	-	251	60
< 70% grasland	53	60	2	17	14	32	-	109	16
Zonder melkkoeien	7	9	-	-	1	2	-	11	1
met < 5 melkkoeien	32	33	-	3	6	1	-	37	6
5-9	153	151	4	28	55	5	-	184	59
10-14	125	127	4	32	63	18	-	177	67
15-19	81	84	2	36	45	23	-	143	47
20-24	41	44	-	23	15	30	-	97	15
25-29	20	21	-	6	10	24	1	51	11
≥ 30	16	19	-	10	10	16	-	45	10
Alle landbouwbedr. met melkkoeien	468	479	10	138	204	117	1	734	215
Alle landbouwbedrijven	475	488	10	138	205	119	1	745	216

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

ARBEIDSKRACHTEN IN 1964

	Aant. bedr.	Aantal arbeidskrachten op de teldatum										totaal	
		bedrijfs- hoofden		meewerkende gezinssleden		vreemde arbeidskr.		man- vrouwen		man- vrouwen			
		man- nen	vrouw- en	man- nen	vrouw- en	man- nen	vrouw- en						
		man- nen	vrouw- en	man- nen	vrouw- en	man- nen	vrouw- en	man- nen	vrouw- en				
Landbouwbedrijven													
met $\geq 90\%$ grasland	339	340	2	78	201	35	1			453	204		
70 - 89% grasland	62	63	2	16	26	9	2			88	30		
< 70% grasland	32	37	-	6	14	18	-			61	14		
Zonder melkkoeien	9	10	-	-	2	3	-			13	2		
met < 5 melkkoeien	12	13	-	-	3	-	-			13	3		
5 - 9	84	84	2	6	36	1	-			91	38		
10 - 14	113	112	-	17	70	2	-			131	70		
15 - 19	97	95	-	29	65	14	-			138	65		
20 - 24	53	55	2	23	29	14	1			92	32		
25 - 29	28	32	-	13	15	8	1			53	16		
≥ 30	37	39	-	12	21	20	1			71	22		
Alle landbouwbedr. met melk- koeien	424	430	4	100	239	59	3			589	246		
Alle landbouwbedrijven	433	440	4	100	241	62	3			602	248		

Bron: C.B.S. 1964

ARBEIDSDICHTHEID

	Aant. bedrijven		Oppervlakte cultuurgrond		Aantal mannelijke arbeidskrachten op de teldatum		Oppervlakte cultuurgrond per mannelijke arbeidskracht	
	1959	1964	1959	1964	1959	1964	1959	1964
Landbouwers								
< 5 ha	43	21	166	86	47	23	3,54	3,74
5 - 7 ha	64	44	380	255	76	49	5,00	5,20
7 - 10 ha	95	82	779	684	112	89	6,95	7,69
10 - 15 ha	105	119	1278	1454	147	149	8,69	9,76
15 - 20 ha	73	79	1288	1382	132	119	9,76	11,61
20 - 25 ha	45	34	1002	757	96	60	10,44	12,62
≥ 25 ha	50	54	1706	1797	135	113	12,64	15,90
Alle landbouwers	475	433	6599	6415	745	602	8,86	10,66
Appelscha	117	104	1759	1960	198	153	8,88	12,81
Fochteloo	75	67	1088	1678	122	105	8,92	15,98
Makkinga	128	119	1739	1039	190	152	9,15	6,84
Oosterwolde	155	143	2013	1738	235	192	8,57	9,05

Bron: C.B.S. 1959 en 1964

DE LEEFTIJD VAN DE BEDRIJFSHOOFDEN IN 1959

	Aantal bedrijfshoofden						Gemiddelde leeftijd
	totaal	in de leeftijdsklasse van					
		< 35 jaar	35-44 jaar	45-54 jaar	55-64 jaar	≥ 65 jaar	
Landbouwers							
1 - 5 ha	43	4	7	14	18	-	50
5 - 7 ha	64	11	11	15	21	6	49
7 - 10 ha	95	19	25	25	21	5	46
10 - 15 ha	105	12	36	37	17	3	46
15 - 20 ha	73	14	20	22	15	2	45
20 - 25 ha	45	3	15	14	12	1	47
≥ 25 ha	50	5	18	20	3	4	46
Alle landbouwers	475	68	132	147	107	21	47
Appelscha	117	13	35	35	28	6	48
Fochteloo	74	14	15	30	14	1	46
Makkinga	128	16	33	41	29	9	48
Oosterwolde	155	24	49	41	36	5	45
C	39	2	13	10	14	-	48
1 - 5 ha	62	13	12	19	17	1	47
≥ 5 ha	12	1	3	3	4	1	51
totaal	113	16	28	32	35	2	48
D	23	-	2	-	5	16	65
1 ha	44	-	-	4	18	22	65
≥ 1 ha	67	-	2	4	23	38	65
totaal	67	-	2	4	23	38	65
Afwijkende bedrijven							
< 10 ha	7 ¹⁾	-	3	3	1	-	47
≥ 10 ha	2	-	-	-	1	-	58
totaal	9 ¹⁾	-	3	3	2	-	49
Alle geregistreerden	664	84	165	186	167	61	49

1) Waarvan 1 N.V. Exploitiemaatschappij

Bronnen: C.B.S. 1959 en L.E.I.

DE LEEFTIJD VAN DE BEDRIJFSHOOFDEN IN 1964

	Aantal bedrijfshoofden							Gemiddelde leeftijd
	in de leeftijdsklasse							
	< 35 jaar	35-44 jaar	45-49 jaar	50-54 jaar	55-64 jaar	≥ 65 jaar		
totaal								
Landbouwers								
1 ~ 5 ha	21	-	-	3	4	14	-	56
5 ~ 7 ha	44	11	10	4	8	8	3	46
7 ~ 10 ha	82	18	24	11	8	15	6	45
10 ~ 15 ha	119	18	33	21	20	22	5	47
15 ~ 20 ha	79	9	30	11	12	15	2	46
20 ~ 25 ha	34	3	7	5	12	7	-	49
≥ 25 ha	54	6	16	8	8	13	3	48
Alle landbouwers	433	65	120	63	72	94	19	47
Appelscha	104	9	27	20	21	20	7	49
Fochtelo	67	12	13	9	11	17	5	48
Makkinga	119	15	36	14	17	32	5	48
Oostervolde	143	29	44	20	23	25	2	45
Groep C								
Zonder cultuurgrond	12	5	3	2	2	-	-	39
< 1 ha	24	2	9	1	5	6	1	48
≥ 1 ha	75	11	19	10	8	25	2	48
totaal	111	18	31	13	15	31	3	47
Groep D								
Zonder cultuurgrond	4	-	-	-	-	2	2	65
< 1 ha	17	-	1	1	1	3	11	64
≥ 1 ha	47	-	1	-	1	16	29	66
totaal	68	-	2	1	2	21	42	65
Afwijkende bedrijven	10	-	1	1	2	5	-	55
Alle geregistreerden	622	83	154	78	91	151	64	49

1) Waarvan 1 N.V.

Bron: C.B.S. 1964

AGRARISCH ONDERWIJS

	Aant. bedr. hoofden w.v. gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijfshoofden				
		met agrarisch onderwijs		zonder agrarisch onderwijs		
		M.L.S.	H.L.S.	L.L.S.	curssussen	
Landbouwers						
1 - 5 ha	21	-	-	-	6	15
5 - 7 ha	38	1	9	11	11	17
7 - 10 ha	78	2	19	20	20	37
10 - 15 ha	114	3	47	36	36	28
15 - 20 ha	72	10	30	22	22	10
20 - 25 ha	33	3	9	15	15	6
≥ 25 ha	51	7	23	16	16	5
Alle landbouwers	407	26	137	126	126	118
Appelscha	93	4	29	31	31	29
Fochtelo	64	4	18	24	24	18
Makkinga	116	8	33	36	36	39
Oosterwolde	134	10	57	35	35	32
Overige geënquêteerden						
Groep C zonder cult.gr.	2	-	-	-	-	2
< 1 ha	13	1	1	3	3	8
≥ 1 ha	55	1	6	13	13	35
totaal	70	2	7	16	16	45
Groep D < 1 ha	14	-	-	2	2	12
≥ 1 ha	37	-	3	3	3	31
totaal	51	-	3	5	5	43
Afwijkende bedrijven	4	1	-	1	1	2
Alle geënquêteerden	532	29	147	148	148	208

Bron: L.E.I.-enquête 1964

LIDMAATSCHAPPEN

	Aantal bedr. hoofden w.v. gegevens beschikbaar zijn	Aantal bedrijfshoofden				zonder lidmaatschap
		F.M.v.L.	dat lid is van	C.B.T.B.	A.B.T.B.	
Landbouwers						
1 - 5 ha	21	9	3		-	9
5 - 7 ha	38	16	9		-	13
7 - 10 ha	78	47	10		1	20
10 - 15 ha	114	80	17		-	17
15 - 20 ha	72	51	16		1	4
20 - 25 ha	33	18	6		2	7
≥ 25 ha	51	42	4		-	5
Alle landbouwers	407	263	65		4	75
Appelscha	93	43	21		1	28
Fochteloo	64	38	17		-	9
Makkinga	116	90	6		-	20
Oosterwolde	134	92	21		3	18
Overige geënquêteerden						
Groep C zonder cult.gr.	2	-	-		-	2
< 1 ha	13	-	-		-	13
≥ 1 ha	52	2	2		-	41
totaal	67	9	2		-	56
Groep D < 1 ha	14	3	-		-	11
≥ 1 ha	37	15	4		-	18
totaal	51	18	4		-	29
Afwijkende bedrijven	4	-	1		-	3
Alle geënquêteerden	529	290	72		4	163

Bron: L.E.I.-enquête 1964

RAMING VAN HET AANTAL PERSONEN DAT IN BEGINSEL IN AANMERKING ZOU KUNNEN KOMEN VOOR
BEEINDIGING VAN HET LAND- EN TUINBOUWBEDRIJF VIA HET O. EN S. FONDS

- 94 -

Situatie in 1964		Aantal geregistreerde telplichtigen in 1964									
		waarvan met cultuurgrond in gebruik									
		tot.									
		tot. waarvan 55 jaar of ouder									
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	
		tot.		tot.		tot.		tot.		tot.	

BEROEPEN VAN DE ZOONS VAN 15 JAAR EN OUDER (Landbouwers)

	Alle zoons ≥ 15 jaar	In- wo- nend	Uit- wo- nend	Werkend in de landbouw				Werkend buiten de landbouw					School- gaand		
				zelf- stan- dig	thuis meewerkend			in land- bouw ver- want	hoofdarbeider		handarbeider				
					ge- heel	+ ander beroep < 50%	schoon- gaand ≥ 50%		vrije beroepen + onderwijs	adminis- tratief + technisch	vak- arbeider	fabrieks- arbeider		overige	
15 - 19 jaar	104	99	5	-	13	-	-	16	2	-	2	7	2	1	61
20 - 24 jaar	99	73	26	-	35	-	1	4	2	3	10	17	9	4	11
25 - 29 jaar	71	28	43	11	20	3	-	-	2	3	7	6	1	14	2
30 - 34 jaar	43	8	35	13	7	-	-	-	1	2	6	5	2	5	-
35 - 39 jaar	21	6	15	4	8	-	-	-	1	2	1	2	-	2	-
≥ 40 jaar	12	3	9	2	2	-	1	-	2	1	1	-	1	2	-
Alle zoons	350	217	133	30	85	3	2	20	10	9	27	37	15	28	74
Gr. kl. ouderlijk bedrijf															
< 15 ha	187	113	74	13	26	3	2	12	8	3	13	28	14	21	37
≥ 15 ha	163	104	59	17	59	-	-	8	2	6	14	9	1	7	37
Inwonend	217	217	-	-	78	3	1	20	5	-	8	19	9	10	64
Uitwonend	133	-	133	30	7	-	1	-	5	10	19	18	6	18	10
Gehuwd	109	6	103	30	11	-	1	-	3	8	14	13	6	17	-
Ongehuwd	241	211	30	-	74	3	1	20	7	2	13	24	9	11	74
Onderwijs v.d. zoons:															
l.l.s.	114	69	45	21	49	3	-	11	3	5	3	-	5	11	3
m.l.s.	43	35	8	4	22	-	1	9	1	3	1	-	1	1	-
landbouw cursus	6	2	4	3	2	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-
technisch dagonderwijs	72	49	23	-	1	-	-	-	1	-	9	31	5	-	24
overig dagonderwijs	73	44	29	-	1	-	-	-	-	-	12	3	1	2	47
niet-agrarische cursus	4	-	4	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-
geen	34	16	18	2	9	-	-	-	4	2	-	2	3	12	-
onbekend	4	2	2	-	1	-	-	-	1	-	-	-	-	2	-

Bron: L.E.I.-enquête 1964

BEROEPEN VAN DE ZOONS VAN 15 JAAR EN OUDER (Overige geënquêteerden)

	Alle zoons ≥ 15 jaar	In- wo- nend	Uit- wo- nend	Werkend in de landbouw				Werkend buiten de landbouw				School- gaand	In- va- lide				
				Werkend zelf- sta- dig	thuis meewerkend			land- bouw ver- want	hoofd- arbeider	overige							
					ge- heel	+ ander beroep < 50%	school- gaand ≥ 50%			vak- arbeider	hand- arbeider						
														oan- trief	overige		
Groep C	65	38	27	3	3	-	1	2	7	2	-	2	19	5	10	11	-
Groep D	75	20	55	10	1	2	3	-	5	4	1	10	5	13	18	1	2
Afwijkende bedrijven	5	4	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	1	-	1	2	-
Leeftijd van de zoons																	
15 - 19 jaar	30	30	-	-	-	-	2	1	2	1	-	-	4	4	3	13	-
20 - 24 jaar	22	15	7	-	2	1	-	-	3	-	1	1	6	1	6	-	-
25 - 29 jaar	29	10	19	1	1	-	-	-	3	-	-	3	7	7	6	1	-
30 - 34 jaar	20	3	17	2	-	-	1	-	1	1	-	2	4	4	4	-	1
35 - 39 jaar	24	2	22	3	1	1	1	-	2	4	-	3	3	2	4	-	-
≥ 40 jaar	20	2	18	7	-	-	-	-	1	1	-	3	1	-	6	-	1
Alle zoons	145	62	83	13	4	2	4	2	12	7	1	12	25	18	29	14	2
Inwonend	62	62	-	-	3	2	4	2	7	1	1	4	7	9	8	13	1
Uitwonend	83	-	83	13	1	-	-	-	5	6	-	8	18	9	21	1	1
Gehuwd	80	1	79	13	1	1	1	-	4	6	-	8	18	9	18	-	1
Ongehuwd	65	61	4	-	3	1	3	2	8	1	1	4	7	9	11	14	1
Onderwijs v.d. zoons:																	
agrariisch dagonderwijs	27	10	17	7	1	1	2	2	4	2	-	1	-	2	5	-	-
agrariische cursus	9	1	8	3	-	-	-	-	1	-	-	-	-	3	1	-	1
technisch dagonderwijs	28	16	12	-	-	-	-	-	-	-	-	-	19	1	3	5	-
technische cursus	3	1	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-
overig dagonderwijs	22	12	10	-	-	-	-	-	-	-	1	9	-	-	3	9	-
overige cursussen	5	2	3	-	-	-	-	-	-	2	-	1	-	1	1	-	-
geen onderwijs	51	20	31	3	3	1	2	-	7	3	-	1	4	10	16	-	1

Bron: L.E.L.-enquête 1964

WOONPLAATS VAN UITWONENDE ZOONS VAN LANDBOUWERS

	Aantal uitwonende zoons ≥ 15 jaar					
	totaal	wonend				
		in Ooststelling-werf	in aangrenzende gemeente	in overig Friesland	in andere provincies	in het buitenland
Landbouwers						
< 15 ha	74	35	6	13	19	1
≥ 15 ha	59	24	3	8	24	-
totaal	133	59	9	21	43	1
Leeftijd v.d. zoons						
< 30 jaar	74	27	2	16	28	1
30 - 34 jaar	35	18	4	2	11	-
35 - 39 jaar	15	7	3	3	2	-
≥ 40 jaar	9	7	-	-	2	-

Bron: L.E.I.-enquête 1964

ONGEHUWDE DOCHTERS

	Aantal ongehuwde dochters ≥ 15 jaar												
	totaal	thuis		thuis en in bedrijf	huishoudster, dienstbode	met als beroep			gezins- kraam- kinderverz., verpleegster	onder- wijzers	overige beroepen	School- gaand	Ziek
		geheel	en ander beroep			winkel- bediende	adminis- tratief						
Landbouwers													
< 15 ha	80	1	1	8	12	8	8	11	4	7	19	1	
≥ 15 ha.	58	6	2	6	2	4	8	3	1	3	23	-	
totaal	138	7	3	14	14	12	16	14	5	10	42	1	
Groep C	33	2	1	1	8	3	2	2	2	7	4	1	
Groep D	13	2	-	-	6	-	2	2	1	-	-	-	
Afwijkende bedrijven	6	-	1	1	1	1	-	-	-	-	2	-	
Leeftijd v.d. dochters													
< 19 jaar	98	7	2	3	15	9	4	5	-	4	48	1	
19 - 29 jaar	88	3	3	12	14	7	16	13	8	11	-	1	
≥ 30 jaar	4	1	-	1	-	-	-	-	-	2	-	-	
Alle dochters	190	11	5	16	29	16	20	18	8	17	48	2	
Onderwijs v.d. dochters:													
h.h.c.	2	-	-	1	-	-	-	-	-	1	-	-	
overige cursussen	13	-	-	-	-	-	-	11	1	1	-	-	
h.h.s.	73	6	4	12	17	14	2	-	-	2	16	-	
INAS 1)	9	1	-	-	1	-	-	3	-	1	3	-	
u.l.o.	51	2	-	-	3	-	17	4	-	4	21	-	
overig dagonderwijs	16	-	-	-	-	-	1	-	7	-	8	-	
geen	26	2	1	3	8	2	-	-	-	8	-	2	

1) Opleiding inrichtings-assistente

Bron: L.E.I.-enquête 1964

BERCEPEN VAN DE SCHOONZONNS

	Aantal schoon- zonen	Werkend in de landbouw			Werkend buiten de landbouw						Wonend in	
		zelf- stan- dig	in land- arbeider		land- bouw ver- want	hoofdarbeider		handarbeider		Beroep onbe- kend	Oost- stelling- werf	elders
			land- arbeider	in land- arbeider		onder- wijzer	adminis- tratief	vak- arbeider	fabrieke- arbeider			
Landbouwers:												
< 15 ha	66	15	5	1	7	1	6	6	3	5	28	38
≥ 15 ha	47	14	3	-	3	2	2	9	3	2	17	30
totaal	113	29	8	1	10	3	8	15	6	7	45	68
Groep C	32	5	4	-	1	-	1	7	3	4	17	15
Groep D	55	13	7	1	2	3	5	7	8	2	30	35
Afwijkende bedrijven	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1
Alle geënquêteerden	211	47	19	2	13	6	14	30	17	13	92	119

Bron: L.E.I.-enquête 1964

BEDRIJFSOPVOLGERS

	Aantal bedr. met gegevens	Aant. geëncueteerde bedr. hoofden ≥ 50 jr.				Aantal zoons				opvolgers				niet agra- risch
		totaal	met zoon- opvolger	zonder zoon- opvolger	opvolging onbekend	totaal	leeftijd			agr.	onderwijs	beroep		
							< 20 jaar	20-30 jaar	≥ 30 jaar			geheel of gedeeltelijk thuis in de landbouw meewerkend	agra- risch	
Landbouwers														
1 - 5 ha	21	18	-	18	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5 - 7 ha	38	16	3	11	2	3	-	1	2	2	-	1	3	-
7 - 10 ha	78	28	7	15	6	7	-	6	1	7	-	-	4	1
10 - 15 ha	114	46	24	16	5	24	9	12	3	23	-	1	22	1
15 - 20 ha	72	28	18	10	1	19	1	12	6	16	-	3	19	-
20 - 25 ha	33	19	11	8	-	11	4	6	1	10	-	1	11	-
≥ 25 ha	51	23	13	6	4	16	-	12	4	13	2	1	16	-
Alle landbouwers	407	178	76	84	18	80	14	49	17	71	2	7	75	2
Appelscha	93	44	14	25	5	15	2	10	3	14	-	1	15	-
Fochteloo	64	33	21	10	2	22	3	14	5	22	-	2	22	-
Makkinga	116	54	18	29	7	19	4	10	5	15	2	2	14	2
Oosterwolde	134	47	23	20	4	24	5	15	4	22	-	2	24	-
Groep C	70	31	4	26	1	4	3	1	-	2	-	2	3	1
Groep D	51	49	9	34	6	9	1	1	7	4	1	4	3	2
Afwijkende bedrijven	4	3	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Alle geëncueteerden	532	260	89	146	25	93	18	51	24	77	3	13	81	5

Bron: L.E.I.-enquête 1964

- Verslag No. 74 Vries. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het noorden van Drenthe, april 1964.
- Verslag No. 78 Rijsbergen. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied ten zuiden van Breda, mei 1964.
- Verslag No. 86 Genemuiden. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsblok aan het Zwarte Water, juni 1964.
- Verslag No. 91 Bergen. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsblok in Noord-Limburg, juli 1964.
- Verslag No. 101 Zuiddorpe-Clinge. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in de grensstreek van oostelijk Zeeuwsch-Vlaanderen, september 1964.
- Verslag No. 102 Oukoop-Kortijk. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsblok in het Utrechtse weidegebied, september 1964.
- Verslag No. 103 Budel-Strijper Aa. Sociaal-economische schets van twee ruilverkavelingsgebieden in de Brabantse Kempen, november 1964.
- Verslag No. 108 Luttenberg. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in Salland, januari 1965.
- Verslag No. 109 Meeden-Scheemda. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het Oud-Oldambt, januari 1965.
- Verslag No. 110 Ooststellingwerf. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het zuiden van de Friese Wouden, januari 1965.

VOLLEDIGE LIJST VAN AKTUELE L.E.I.-PUBLIKATIES
OP AANVRAAG GRATIS VERKRIJGBAAR

In de reeks Verslagen van het Landbouw-Economisch Instituut zijn op dit gebied reeds verschenen of verschijnen binnenkort:

- Verslag No. 2 Reutum-Ageleresch. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in Twenthe, november 1962.
- Verslag No. 7 Veghel-Erp. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, december 1962.
- Verslag No. 11 Delt-Oude Weer. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied in het Groninger Hogeland, februari 1963.
- Verslag No. 17 Heiligenbergerbeek. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in het Utrechtse zandgebied, april 1963.
- Verslag No. 18 De Haagse Beemden. Sociaal-economisch onderzoek in een ruilverkavelingsgebied in de Baronie van Breda, mei 1963.
- Verslag No. 19 Ursem. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsgebied in Westfriesland, mei 1963.
- Verslag No. 20 Noord-Beveland. Sociaal-economische schets van het voormalige eiland, mei 1963.
- Verslag No. 24 Het Geestmerambacht. Een onderzoek naar enkele sociaal-economische vraagstukken verband houdende met de voorbereiding van de ruilverkaveling, juni 1963.
- Verslag No. 36 Dantumadeel. Aanvullende sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in de Friese Wouden, oktober 1963.
- Verslag No. 39 Hattem-Wezep. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied op de Noordelijke Veluwe, oktober 1963.
- Verslag No. 45 Beneden-Donge. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Dongen en 's-Gravenmoer, oktober 1963.
- Verslag No. 46 Kamperveen-Zalk. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied ten zuiden van de stad Kampen, oktober 1963.
- Verslag No. 51 Sneeker-Oudvaart. Sociaal-economische schets van een ruilverkavelingsblok in het Friese weidegebied, november 1963.
- Verslag No. 52 Wanroij. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
- Verslag No. 53 Uden. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied, november 1963.
- Verslag No. 60 Slangenborg. Sociaal-economische schets van een ruilverkaveling in het Groninger landschap Westervolde, januari 1964.
- Verslag No. 63 Mierlo. Sociaal-economische schets van het ruilverkavelingsgebied tussen Eindhoven en Helmond, februari 1964.
- Verslag No. 70 Sleenerstroom. Een sociaal- en bedrijfseconomisch onderzoek in het ruilverkavelingsgebied ten westen van Emmen, april 1964.